

A TÓCÓ-VÖLGY MADÁRVILÁGA

PÁSTI CSABA, DEBRECEN

MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI
EGYESÜLET
2000.

I. A TÓCÓ-VÖLGY FÖLDRAJZI FEKVÉSE, KÖRNYEZETI ÁLLAPOTA

Debrecen fő vízfolyása, a Tóció több ágból ered a hajdúböszörményi határban, a Csegehalomtól északkeletre, a zeleméri templomrom közelében. A folyó déli irányban haladva Alsó- és Felső-Józsát választja el, majd Debrecen nyugati városrésze mellett továbbfolyva - miután felveszi a város részben tisztított szennyvizét - két ágra szakadva halad Szepes-pusztán át Mikepércs határába. A keleti ág a Kondorossal egyesülve, már mint Kösely halad tovább nyugatra. A Tóció két különböző talajtípus elválasztója. A folyótól balra a nyírségi homoktalaj, míg jobbra a hajdúsági lösz a jellemző.

Egykor a Tóció igen bővizű volt, a legendák szerint forrását malomkövekkel - más helyen oldalszalonnákkal - tömték el, hogy pusztító áradását megelőzzék. Tény, hogy a 18. században a Tóció két vízimalmot is hajtott. Ha hozzávesszük ehhez azt a tényt, hogy a jelenlegi Tóció-völgy területe jóval nagyobb annál, mint amit a mostani kis „patak” létrehozhatott volna, az egykori bővizű folyóról szóló legendák valósnak tűnnek. Ide kívánczik Fintha István és Szabó Anikó megfigyelése is, amely szerint számos madár vonulása során jól láthatóan a Tóció vonalát követi. Ez az útvonal akkor alakult még ki, amikor nagy folyó volt a Tóció, és a vízfolyás jelentéktelenebbé válása óta is a megszokott útjukat használják a madarak. /Madártani Tájékoztató 1993./2./

A Tóció csapadékos időkben később is gyakran megáradt, az árvíz ellen emelt gátak egy részének nevét ma is használjuk (Köntösgát, Szikgát), míg más nevek feledésbe merültek (Új-gát, Buk-gát, Mogyorós gátja)

A Tóció völgye bizonyíthatóan az újkőkor óta lakott, e korból valók a legrégebbi régészeti leletek, de réz-, bronz- és vaskori maradványokat is szép számmal találtak. Gyakorlatilag az

utolsó jégkorszaktól kezdve folyamatosan megélhetést biztosított a folyó az itt letelepült különböző népeknek, sőt tény, hogy a honfoglaló magyarság is hamarabb foglalta el a Tóció völgyét, mint a mai belváros területét.

Századunkra az egykor bővizű, halban gazdag folyó sok változáson ment keresztül. A Tóció ma jellemzően síkvidéki vízfolyás, vízhozamát a csapadékból és a talajvízből nyeri, aszály idején ki is száradhat. A város szennyvize gyakorlatilag a 18. sz. óta a terheli a Tóciót. Korszerű szennyvízhálózat kiépítése, valamint a szennyvíztisztító telep üzembe helyezése viszont csak a 20. században történt meg, ám a további modernizálásra, a növekvő mértékű környezeti terhelések miatt ma is szükség van. (Debrecen város csatornázottságának mértéke főleg az élő természettel még szorosabb kapcsolatban álló külvárosi részekben (pl.: a Nagysándor telepen) nem kielégítő.)

A Tóció lassú esésű vize különösen a Kishegyesi úttól (egykor Buk-gáttól) délre erősen szennyezett, a gyakran tapasztalható bűz miatt néhány éve még a folyó lefedése is felmerült, ami szerencsére debreceni környezetvédők tiltakozása miatt nem valósult meg. (Egyébként egy igen költségesen tisztítható, élettelen szennyvízcsatornát nyertünk volna az ötlettel - a mostani élővíz helyett.)

Folyamatos környezeti problémát jelentenek az illegális szemétkerakatok, amelyek nem ritkán a Tóció közvetlen partján, sőt esetenként a mederben nyernek elhelyezést.

Helyi jellegű védettséget élvező terület több is található a völgyben, ezek közül kiemelendő a Józsától délre, Debrecen belterületi határától északra található Tóció-völgyi Természetvédelmi Terület, amelynek jelentős szerepe van a sajátos tájképi jelleg, valamint a változatos élőhelyek növény- és állatvilágának megőrzésében. Kutatásaim nem erre, hanem az antropogén hatásokkal erősebben terhelt, és természeti értékekben kevésbé feltárt tóció-völgyi területre vonatkoznak. (A 33. sz. úttól D-re) Megemlítendő, hogy itt található Magyarországon a Bihari-sík mellett talán az egyetlen öldöklő aszat (*Cirsium furiens*) élőhely. E védendő növényünk megjelenése a Tóció-völgyben igazi botanikai szenzációnak számít, ám az állomány fennmaradása a közelben folyó építkezések miatt csak áttelepítéssel volt megoldható, amit a Hortobágyi Nemzeti Park munkatársai végeztek.

II. DEBRECEN ÉS A TÓCÓ-VÖLGY MADÁRTANI KUTATÁSA NAPJAINKIG

Bár Debrecen város ornitológiai vizsgálata viszonylag gazdag irodalmat ölel fel, a kutatások zöme nagyrészt a korábban a városhoz tartozó Hortobágyra, illetve a debreceni Nagyerdő madárfaunájára korlátozódott. A múlt századból Kovács János *Állattani ösmertetése (1882)* elsősorban nyelvészeti érdekes fajlista, ám mivel pontosabb előfordulási helyet soha nem említ, ma már faunisztikai kutatásra nem igen használható. Nagy Jenő munkái már több adatot nyújtanak számunkra, a *Debrecen növény- és állatvilágában* például (1931) például már az egyes biotópok elválasztásával sorolja fel a városunkban előforduló madarakat. Az 1960-as évekig leginkább rövid közlemények jelentek meg egy-egy faj debreceni előfordulásáról. Gyakorlatilag ettől az időszaktól kezdődően indulnak meg Bozsó Szvetlana és Juhász Lajos kutatásai Debrecen város madárvilágáról, amelynek publikációja máig az egyik legösszefoglalóbb munka e tárgyban (1985). A jól körülhatárolt élőhelyek és a precíz fajlista jól használható alapot nyújt egy későbbi esetleges debreceni madártani monográfiához is, annál is inkább, mivel a város teljes huszadik századi ornitológiai változásairól is próbál képet adni. Ugyanakkor egy olyan élőhely maradt ki e dolgozattól, ami mindenképpen eltérő vonatkozású a többitől, nevezetesen a Tóció vízfolyás és környezete. Bár összességében a Tóció-völgy is alapvetően azokból a biotópokból tevődik össze, mint Debrecen város egésze, ám az élővíz jelenléte, illetve az ezzel összefüggő

növényzet mindenképpen olyan hatású a madárvilágra, amely nélkül nem lehet hiánytalan egy város teljes ornitofaunáját vizsgáló munka.

A Tóció-völgy madárvilágára vonatkozólag igen kevés publikáció jelent meg, többségében a város határától északra eső területről, és alkalmoszerű megfigyelésekre vonatkozó adatokkal. *Endes (1997); Juhász-Tóth (1989-1990)*

Igen értékesek Fintha István és Szabó Anikó tócióskerti megfigyelései, melyek a Tóció-völgyben előforduló madarokról is hasznos adatokkal szolgálnak. A Debrecen város madárvilága c. összefoglaló munkájuk első része a Madártani Tájékoztatóban megjelent (1995./2.), a folytatás viszont jelenleg is kéziratban hever. Utóbbit is szíves önzetlenséggel bocsátották rendelkezésemre. Segítségükért mindenképpen hálával tartozom. Fontos információkkal gazdagították ismereteimet Dr. Kovács Gábor (publikálatlan) megfigyelési adatai is, akinek önzetlen támogatása kutatásaimat is nagyban segítette.

III. A TÓCÓ-VÖLGYBEN VÉGZETT MADÁRMEGFIGYELÉSEIMRŐL

Az alábbiakban a Tóció-völgynek a 33. sz. (balmazújvárosi) úttól délre található részén (egészen a 4. sz. útig), a szikgáti hulladékövezetben, valamint a városi szennyvíztelepen három év alatt megfigyelt madárfajokat ismertetem.

1996. december 28. és 2000. szeptember 17. között összesen 437 alkalommal végeztem megfigyeléseket a fenti terület különböző részein. Természetesen a terep nem homogén, az alábbiakban röviden ismertetem a legjelentősebb élőhelyeket.

(A számozások a térképvázlatra utalnak.)

Kiserdő (A Köntösgáton) /1/

Nem nagy kiterjedésű (10-12 ha), kb. 30 évvel ezelőtt telepített erdő, elsősorban szürkenyár és ezüsthfa fajokkal. Erősen zavart terület, mégis sok madárfajnak szolgál pihenőül a vonulás során, néhány faj pedig fészkel is itt. Az erdőnek a balmazújvárosi út felőli részét 1997 tavaszán kivágták, majd egy szabadidőközpontot építettek a helyére... Az erdő déli része jóval ritkásabb, vadrózsa-bokrokkal, mácsonyákkal tarkított „park”, helyenként ezüsthfakkal. (Ez a madártanilag érdekesebb terület.) Az erdő közvetlenül szomszédos az Autóközlekedési Tanintézet rutinpályájával, ám az itt élő fajok láthatóan megszokták már a zavarást.

Legelő, laposok /2/

Az eltérő kifejezések helyi értelemben szinonimának is tekinthetők, legeltetésre használt kisebb-nagyobb füves területeket jelölnek. Hogy miért maradt meg a „lapos” (mocsaras terület) kifejezés, arra az átlagnál csapadékosabb évek - mint 1999-ben- szolgálnak magyarázatul. Ilyenkor nemcsak kisebb-nagyobb időszakos vízállások keletkeznek, hanem a vízi növényzet (sás, csetkása, nád, stb.) is megjelenik, mintha a nedvesebb, mocsaras környezet nem lenne idegen a területen. Ezt bizonyítja egy 1880-ból fennmaradt kéziratot térkép a Városi Levéltárból, amelyen *Peselő laposnak* nevezik a tárgyalt környezetet, és a legmocsarasabb résznek éppen a ma is Laposnak nevezett területet tüntetik fel. (1999-ben is itt volt a legnagyobb vízállás.)

A jelenlegi állapotot tükröző térképen jól látszik, hogy a vasút megjelenése szétszabdalta az egybefüggő területet, amelyeken a legeltetés mértéke is eltérő. Legrendszeresebben a Hidas-lapos (2a) vasúttól keletre eső területén legeltettek, valamint szintén gyakran, de rendszertelenül a Lapon (2b), és a Lóskúti-legelőn (2c), mindegyiken magyar tarkát. (Az elnevezések tőlem származnak, és csak a területek pontosabb beazonosítását szolgálják.)

Gyékényes /3/

Az általam csak Gyékényesként emlegetett terület tulajdonképpen egy második világháborús bombatölcsér, több nedvességkedvelő növényfajjal (gyékény, nádtippan, sárga nőszirm, stb.) Csapadékosabb időszakokban vízállásos terület, a közvetlen környezetétől elütő élőhelytípusa miatt (északon és nyugaton szántóföld, délen és keleten legelő határolja) emeltem ki külön.

Szigáti hulladékövezet /4/

A 4.sz. (szoboszlai) úttól délre található szennyvízülepítő és személtlerakó együttese. (Összesen 267 ha) 1998 januárjától vontam be kutatásaimba, és igyekeztem legalább hetente egyszer bejárni a területet. Az övezet madártanilag legérdekesebb része volt a Légoxidációs-tó (a továbbiakban Oxidációs-tó); illetve a Tóciónak a területre eső része. Annak ellenére, hogy közel 60 madárfajt figyeltem meg (kilenc hónap alatt), és 14 faj bizonyíthatóan fészkel is, az 1995-ben tervbe vett, és 1998 szeptemberében el is kezdett rekultivációs munkálatok gyakorlatilag megszüntették a korábbi élőhelyeket. (A területen mind a talaj, mind a víz erősen szennyezett, így a rekultiváció kívánatos is, csupán az a kérdés, hogy mi lesz a méregtelenített területtel a későbbiekben.) 1998. végére az Oxidációs-tó is lecsapolásra került, és nem valószínű, hogy hasonló vízi élőhelyet kialakítanak itt a későbbiekben. 1999-ben a megfigyeléseket kiterjesztettem a szennyvíztisztító déli részére, a Tóció nyugati ágának közvetlen környezetére is.

Beépített és lakott területek:

Bár az emberi lakóhelyek közelsége a fenti biotópok mindegyikén erősen érezteti hatását, a sűrűn lakott beépített területek (Tócióskert és Tóció-völgyi lakótelep, Nagysándor-telep - amelyek a zöld területek arányában, a természethez közeli állapotú területek nagyságában egymástól is eltérőek), valamint az ipari létesítmények (tejüzem), nagy forgalmú utak (4.sz. út, 33.sz. út) környezete mind-mind hatással van a madárvilágra. Egyes fajok fészkelése (*Apus apus*, *Phoenicurus ochruros*, *Passer domesticus*) erősen kötődik az emberi létesítményekhez, más fajok csak időnként tűnnek fel mesterséges környezetben, az érdekesebb eseteket a részletes fajlistánál közlöm (pl.: *Troglodytes troglodytes*)

IV. A TÓCÓ-VÖLGYBEN 1996. DECEMBER 28-TÓL 2000. SZEPTEMBER 17-IG MEGFIGYELT MADARAK LISTÁJA RENDSZERTANI SORRENDEN:

*1. Kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*)*

1998-ban a szigáti Oxidációs-tavon sikeresen költött 3 pár. (Páronként 5-6 fiókát figyeltem meg.) 1999-ben a szennyvízülepítő tavak egyikén valószínűleg 1 pár fészkel. 2000 áprilisában és májusában a Laposon is mutatkozott 1-3 példány.

*2. Vörösnyakú vöcsök (*Podiceps grisegena*)*

Egyetlen ízben figyelhettem meg egy példányt 2000. július 22-én a szennyvízülepítő tavak egyikén.

*3. Feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*)*

Egy pár fészkel 1998-ban az Oxidációs-tavon. Az élőhely felszámolása után 1999-ben már nem észleltem. 2000-ben is mindössze egy alkalommal láttam. (június 23-án a szennyvízülepítőn)

4. Bölömbika (*Botaurus stellaris*)

2000. április 20-án a késő délutáni, esti órákban tartózkodott nyílt területen(!) a Laposon egy példány. Másnap reggel viszont már nem láttam.

5. Törpegém (*Ixobrychus minutus*)

2000. július 22-én a délutáni órákban a szennyvízülepítő tavak fölött repült alacsonyan, északi irányba. Valószínűleg egy távolabbról elkóborolt példány lehetett.

6. Bakcsó (*Nycticorax nycticorax*)

Két alkalommal figyeltem meg. 1997. június 21-én napnyugta előtt repült egy példány a Kishegyesi úttól délre a Tócióval párhuzamosan északi, majd később délnyugati irányba. Valószínűleg táplálék után kóborolt erre. 2000. július 22-én pedig a Szikgáton láttam egy juv., repülő madarat.

7. Nagykócsag (*Egretta alba*)

2000 nyaráig egyáltalán nem fordult elő a Tóció-völgy területén. Azóta viszont két esetben is megfigyeltem (2000. július 22-én a Szikgát, szeptember 3-án pedig a szennyvízülepítő fölött repült át egy példány.) Sőt: július 26-án még a Kishegyesi úti ALTEK téglagyár kubikgödre fölött is észleltem egy repülő madarat. Lehet, hogy a közeljövőben további olyan helyeken is felbukkanhat - kóborlóként - ez a fokozottan védett faj, ahol korábban ismeretlen volt.

8. Szürke gém (*Ardea cinerea*)

Szinte kizárólag csak átrepülő madarak, néhány kivétellel. 1999. június 29-én késő délután a Laposon, 2000. július 22-én a Szikgáton, augusztus 27-én a rutinpálya mellett, a Tócióban, majd szeptember 3-án a Tóció szikgáti szakaszán figyeltem meg egy-egy táplálkozó példányt.

Vörös gém (*Ardea purpurea*)

A Tóció szikgáti szakaszából repült fel 2000. július 22-én egy példány, majd a felbukkanási helyétől délre, kb. 500 méterre található fűzfák egyikére leszállt. Korábban nem figyeltem meg a Tóció-völgyben.

10. Fekete gólya (*Ciconia nigra*)

2000. március 27-én figyeltem meg egy, a rutinpálya fölött magasan, északi irányba repülő, valószínűleg vonuló madarat. Ez az egyetlen saját adatom, de Fintha István és Szabó Anikó két további megfigyelést is közöl a *Debrecen város madárvilágában*. (1993. május 30-án a Tóció-völgy fölött 2 pld. északkeletnek tartott, 1994. augusztus 13-án a Tócióskert-tér fölött szállt át 1 pld.)

11. Fehér gólya (*Ciconia ciconia*)

Szepesen és a Tégláskertben található Basahalom utcán évek óta költ. Egyébként csak kóborlóként és vonuláskor fordul elő az általam vizsgált területen, pedig kb. 10 évvel ezelőtt még a Nagysándor-telepen (Kunhalom utcán) is fészkelte. 1998. augusztusában egy kóbor példány több napig tartózkodott a Tóció partján, közvetlenül a rutinpálya mellett. 1999-ben rendszeresen lehetett látni 1-2 példányt a környék legelőin, laposain táplálkozni. Ebben az évben a Császár Péter utca 30. sz. előtti villanyoszlopon fészket is rakott egy pár, a tojások azonban megsemmisültek. A költés sikertelenségéről valószínűleg egy fiatal gólya tehetett. 2000-ben ismét szerencsétlenül járt

a Császár Péter utcai gólyapár. Április 19-én egy helyi jellegű forgószél seprte le a kora tavasszal tartóállvánnyal is ellátott fészket, amit aztán el is hagytak a madarak. Ebben az évben egyébként Szepesen a Sárga-dűlőn 6-os fészkaljat nevelt egy pár.

12. Nagy lilik (*Anser albifrons*)

1997. március 15-én, illetve 1998. október 31-én este hallottam a Nagysándor-telep fölött vonuló madarak hangját. Bár mindössze két alkalommal észleltem, vonulása rendszeresnek mondható a Tóció-völgyben (D.v.m.)

13. Nyári lúd (*Anser anser*)

1998-ban kora tavaszi vonuláskor 120 példányos (átrepülő) csapatot is láttam. Szeptember közepén két kóborló madarat figyeltem meg az Oxidációs-tó fölött. 1999. március 20-án három kisebb, összesen 182 fős csapat repült át a legelő és a Kiserdő fölött, április elején pedig kb. 100 példány.

14. Csörgő réce (*Anas crecca*)

2000. június 20-án 3 példány repült a szennyvízülepítő fölött, augusztus 6-án ugyanott egy kb. 10-15 egyedből álló repülő csapatot láttam. Dr. Kovács Gábor régebbi (60-a, 70-es évekbeli) megfigyelései alapján tudom, hogy késő ősszel, néha télen is előfordultak átrepülő csapatai.

15. Tőkés réce (*Anas platyrhynchos*)

Legalább egy pár fészkel az Oxidációs-tavon 1998-ban; víz közelében tavasszal és ősszel is gyakran volt látható egy-egy pár (de ezek nem költöttek.) 1999-ben a sok csapadéknak köszönhetően az időszakos vízállásokon több helyen is előfordult. (Gyékényes, Kiserdő déli része) Júliusban juv. példányokat láttam rendszeresen a Laposon. 2000-ben a Szikgáton fiókákat vezető madarakat is megfigyeltem, valamint ismét fel-felbukkant egy pár a Kiserdő déli részén és a Laposon.

16. Nyílfarkú réce (*Anas acuta*)

1998-ban július végén, az Oxidációs-tavon figyeltem meg egy párat. (Ez az egyetlen adatom.)

17. Böjti réce (*Anas querquedula*)

1998-ban, tavasszal (március-április) rendszeresen látható volt 4-5 példány az Oxidációs-tavon, de nem költött. Dr. Kovács Gábor 1972. március 12-én 3 példányt figyelt meg a Laposon.

18. Barátréce (*Aythya ferina*)

Július közepén néhány alkalommal megfigyeltem az Oxidációs-tavon (tojó és gácsér madarat vegyesen, 2-5 pld.) Valószínűleg nem költött.

17. Cigányréce (*Aythya nyroca*)

2000. szeptember 3-án a szennyvízülepítő tavak egyikén figyeltem meg két madarat. Ez az egyetlen adatom a fajról.

20. Barna rétihéja (*Circus aeruginosus*)

Augusztustól kezdve gyakran volt látható a szikgáti övezetben, az Oxidációs-tó környékén, főleg fiatal és tojó példányok. Fintha István korábban a Tóócskert fölött is többször megfigyelte. (Fintha I.- Szabó A.: D.v.m I. / M. T. 1995/2/)

21. Hamvas rétihéja (*Circus pygargus*)

1999. április 28-án egy hím példány repült át a Szikgáti övezet fölött. Egyetlen adat.

22. Héja (*Accipiter gentilis*)

Téli kóborlóként jelent meg egy-egy példány. 1997 decemberében a tóócó-völgyi lakóteleptől D-re, akácfán egy tojó; 1998 februárjában a Kiserdő fölött egy hím. Fintha István és Szabó Anikó szerint egyre gyakrabban mutatkozik, még költésidőben is.

23. Karvaly (*Accipiter nisus*)

A téli időszakban a leggyakoribb ragadozó, elsősorban a Kiserdőben és környékén. A költési időszakban is előfordult, de valószínűleg csak táplálkozni járt ide. Szomorú adalék: Egy lelőtt tojót találtam a Gyékényestől északra. (1998. március.28.)

24. Egerészölyv (*Buteo buteo*)

Kóborlóként jellemző előfordulása, főleg télen. 1998 februárjában nászrepülő hímeket is láttam a szikgáti övezetben. 1998/99 telén jóval gyakrabban bukkant fel, mint az előző években. Egy példány rendszeresen a Gyékényes környékén tartózkodott. Az 1999-2000-es télen pedig egy egerészölyvet a Kiserdőben figyeltem meg szinte minden nap. 2000 január végére olykor 2, sőt 3 példány is mutatkozott ugyanitt. 2000 őszén pedig a szepesi szántóföldek fölött egyszerre 6-8 példányt is lehetett látni.

25. Gatyás ölyv (*Buteo lagopus*)

Egyetlen alkalommal figyeltem meg. 2000. január 15-én a tóócó-völgyi lakóteleptől délre a folyómederrel párhuzamosan repült egy példány északi irányba. Dr. Kovács Gábor többször megfigyelte a fajt, de mindig csak átrepülő példányt.

26. Vörös vércse (*Falco tinnunculus*)

1997-ben még csak alkalmanként bukkant fel egy-egy példány, 1998-ban viszont szinte minden alkalommal látható volt, főleg a Hidas-lapos illetve a szikgáti övezet fölött. Minden bizonnyal ebben az évben fészkel is, nem kizárt, hogy a Kiserdőben. (Az itt található szarkafészkek ideálisak is számára, ráadásul gyakran az erdőből láttam kirepülni.) 1999. január 3-án egy áttelelő hímeket is megfigyeltem a Hidas-laposon. 2000. január 15-én pedig a Szegényházzal szemközt, a Tóócó jobb partján láttam egy másik hímeket, amint jókora bojtortorjánkolonccal a farkán a vezetéken üldögélt, majd kissé rossz iránytartással elrepült.

27. Kis sólyom (*Falco columbarius*)

A korábbi teleken nem, 1999 januárjában viszont több alkalommal is megfigyeltem egy tojót a legelők fölött. Még márciusban is felbukkant, mindkét esetben tojó példány. Az 1999-2000-es télen ritkábban tűnt fel.

28. Kabasólyom (*Falco subbuteo*)

Augusztustól szeptember végéig több alkalommal is láttam, főként lakott terület felett, ahová a gyülekező fecskék csábították. Egy vadászatát, amikor molnárfecskét (*Delichon urbica*) zsákmányolt, az udvarunkról figyeltem meg.

29. Vándorsólyom (*Falco peregrinus*)

Két adat: 1998. augusztus 20-án a szikgáti övezetben egy száraz fán ült egy sötét színű, juv. példány. Viszonylag sokáig 10-15 percig figyelhettem közlelő, feltehetően fiatal kora miatt nem viselkedett félénken. 1998. december 31-én egy hím példány repült át a Hidas-lapos fölött, rövid ideig a magasfeszültségű vezetéken is ült. Fintha István szerint nem ritka vendég. D.v.m I. / M. T. 1995/2/

30. Fűrj (*Coturnix coturnix*)

1997-ben költött a tó-có-völgyi lakótelep közelében egy gyomos területen. Június és augusztus között mindig hallottam a fűrjkakas hangját. 1998-ban viszont egyetlen alkalommal hallottam csak (júniusban), valószínűleg ebben az évben nem fészkelte. 1999-ben viszont nyár elején jóval gyakoribb volt, mint korábban, igaz a feltételezett költési helyei kívül esnek a szűken vett Tó-có-völgyi területen. (Görbe-halom és Köves laponyag környéke, téglagyár melletti szántón) Érdekes Dr. Kovács Gábor szóbeli közlése arról az esetről, amikor szobája nyitott ablakán repült be egy példány. (Tegez u. 95.; 1969. október 7-én)

31. Fácán (*Phasianus colchicus*)

Gyakorinak mondható, a Tó-có-völgyben bárhol előfordul. Fészkelő, többször láttam fiatal madarakat is. (Gyékyényes, Szikgát, Kiserdő)

32. Guvat (*Rallus aquaticus*)

1999 nyarán a szennyvízüzletítő tavak egyikén többször is hallottam a hangját. 2000 nyarán ugyanott láttam is.

33. Vízityúk (*Gallinula chloropus*)

1998-ban rendszeresen megfigyeltem az Oxidációs-tavon, feltehetőleg költött. 1999-ben a Laponon fészkelte, a fiatal madarak nyár végéig itt tartózkodtak. Első alkalommal 3 tojást számoltam a fészkekben (ekkor már voltak kikelt fiókák is). Másodköltése is lehetett.

34. Szárcsa (*Fulica atra*)

5-6 pár biztosan fészkelte az Oxidációs-tavon 1998-ban. 1999-ben a szennyvíztisztítón is gyakran láttam.

35. Daru (*Grus grus*)

Bár nem pihen meg a Tó-có-völgyben - erre különben megfelelő, háborítatlan helyet nem is találna - vonulása a terület fölött rendszeres. Dr. Kovács Gábor megfigyelése alapján a 80-as évek óta gyakoribbak az átrepülő csapatok.

36. Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*)

Június 10-én, a jórészt vízborította Laponon Dr. Kovács Gáborral fedeztünk fel egy öreg tojó példányt. Június 23-án láttam ismét gólyatöcsöt a Laponon, ezúttal egy hím és egy tojó madarat.

Érdekesség, hogy a tojó nem ugyanaz volt, mint amelyik első alkalommal felbukkant. További megfigyelések: 1999. június 24. (Lapos: az előző napi két madár); július 4. (Szennyvízülepítő: egy hím példány); augusztus 3. (Lapos: egy tojó) 2000-ben április 4-én láttam az első (nászruhás hím) madarat a Laponon. Április folyamán még további hét alkalommal észleltem a Laponon párban vagy magányosan mutatkozó gólyatöcsöt. Április 11-én Molnár Attila (HNP) három madarat látott együtt, május 3-án én is három példányt figyeltem meg. Bár várható volt a faj költése is - a Lapos magas vízállása miatti viszonylagos zavartalanság miatt ez bekövetkezhetett volna - fészkelésre utaló jeleket nem észleltem, sőt május 3-a után már a Laponon többet nem mutatkozott. Május-június hónapban a Szikgáton és a szennyvízülepítőn figyeltem meg egy-egy példányt, nem kizárt, hogy valahol a Szikgáton költött is. Július 28-án nyolc madarat, köztük juv. példányokat láttam ugyanott, augusztus 6-án pedig 12 példányos csapat repült át a szennyvízülepítő fölött.

37. Gulipán (*Recurvirostra avosetta*)

Nagyon meglepett, amikor 2000. július 15-én a Szikgáton járva egy nagyobb tócsában 5 példányt láttam táplálkozni. Mikor felrepülve riasztottak és nem túl magasán el- elszálltak fölöttem, jól látszott az 1 öreg és négy juv. gulipán. Másnap még ugyanott megtaláltam ezt az 5 madarat, ám később már nem kerültek elő.

38. Kis lile (*Charadrius dubius*)

1999 júniusában láttam először két példányt a Laponon. Később a Gyékényes mellett egy szántóföldön a teljes családot megtaláltam (egy hím és egy tojó madár négy, már röpképes fiatallal) 2000. június 7-én párban, majd 16-án egy egész családot figyeltem meg a Laponon. Korábbi adataim nem voltak a fajról, de Dr. Kovács Gábor szóbeli közlése alapján tudom, hogy 1993. március 22-én is előfordult 3 példány a Laponon (köztük egy dürgő hím). Fintha István szerint a Tóció-völgyben néha fészkel 1-2 pár. (D.v.m.)

39. Parti lile (*Charadrius hiaticula*)

1998. augusztus 18-án egy példány tartózkodott az Oxidációs-tó keleti, iszapos részén. 1999. július 18-án a Kishegyesi úti téglagyár mellett is megfigyeltem, de a Tóció-völgyben nem. 2000. szeptember 3-án 2 madarat láttam a szennyvízülepítőn, kis lilék közt.

40. Bibic (*Vanellus vanellus*)

Dr. Kovács Gábor 1969-től kezdve megfigyelte a Laponon, ám a fészkelése mindig rendszertelen volt. Saját adataim: 1997-ben és 1998-ban csak elvétve lehetett megfigyelni egy-egy kóborló madarat. 1999-ben viszont legalább négy-öt, 2000-ben három-négy pár költött sikeresen a Laponon. Amellett, hogy vizes környezetet kedvelő madárról van szó, megjegyzendő, hogy a korábbi években jóval több szemét volt a legelőkön, és mivel a bibic fél a szél által görgetett hulladékdaraboktól, az ilyen helyeket kerüli. Az ideai csapadékos időjárás és a viszonylag „tisztá” környezet együttesen volt kedvező hatással fészkelésére.

41. Temminck-partfutó (*Calidris teminckii*)

A Szikgáton láttam az első példányt egy nagyobb tócsa partján réti, erdei és billegetőcankók közt, 2000. július 22-én. Augusztus 6-án ismét találkoztam a fajjal, ezúttal a szennyvízülepítő északi részén. Korábbi egyetlen tóció-völgyi megfigyelése Dr. Kovács Gábor nevéhez fűződik, aki 1970 júliusában látott egy példányt a Laponon, a nagy esők után megszaladt vízben. (szóbeli közlés)

42. Pajzsoscankó (*Philomachus pugnax*)

1998-ban július és szeptember hónapban több alkalommal is megjelentek az Oxidációs-tavon (8-10 példányos csapatban), majd néhányszor körbepelve a tavat, továbbálltak. 2000. június 23-tól kezdve több héten át 6-8 nászruhás hímet és néhány tojót lehetett látni a szennyvízülepítő északi partján. Tojó madarakat itt még szeptemberben is megfigyeltem.

43. Sárszalonka (*Gallinago gallinago*)

1998 augusztus-szeptemberben néhány alkalommal megfigyeltem az Oxidációs tavon. augusztus 9.:2 példány; augusztus 18.: 1 példány; szeptember 24.: 3 példány) 2000. augusztus 26-án a szennyvízülepítő északi részéről, szeptember 17-én pedig Szepes déli határában trágyaléről repült fel egy példány.

44. Erdei szalonka (*Scolopax rusticola*)

1998. március 30. Két példány repült fel a Kiserdő északkeleti szögletéből (Az előző évben kiirtott erdőrésszel mellett.) Vonulási adatként is érdekes, hogy síkvidéken, ilyen kis területű erdőben előfordult.

45. Nagy goda (*Limosa limosa*)

Egyetlen adat. 1998. augusztus 9-én egy példányt figyeltem meg erdei cankok között repülni az Oxidációs-tó fölött.

46. Nagy póling (*Numenius arquata*)

Egyetlen adat. 1999. április 4-én 7 példányos csapat repült a tó-có-völgyi lakótelep közelében északkeleti irányba.

47. Füstös cankó (*Tringa erythropus*)

1998-ban (augusztus-szeptember) egy-egy példányt hallottam az Oxidációs-tó környékén.

48. Piroslábú cankó (*Tringa totanus*)

1998-ban nyár végén többször megfigyeltem a szikgáti övezetben (6-15 példány közötti csapatokban.) 1999-ben viszont a Laponon valószínűleg költött egy pár. Ebben az évben még az is előfordult, hogy a házunk fölött hallottam a hangját. 2000-ben két pár is tartózkodott a Laponon, hangos riasztásuk, és később repülő fiatal madarak megfigyelése alapján legalább az egyik pár költése biztosra vehető.

49. Szürke cankó (*Tringa nebularia*)

Mindössze három alkalommal figyeltem meg 1998-ban, nyár végén, mindig egyesével. (Egy használaton kívüli szennyvízülepítőn illetve az Oxidációs-tavon)

50. Erdei cankó (*Tringa ochropus*)

A leggyakoribb cankó. A rendszeresen átnyaráló madarak mellett a szikgáti övezetben a csatorna partján 1998. január-február hónapban 3 áttelelő példányt is megfigyeltem. Az átnyaráló példányok gyakran a Tó-cóban, az Oxidációs-tavon és a fent említett csatornában táplálkoztak. Legnagyobb számban (8 madár) az Oxidációs-tavon láttam.

51. Réti cankó (*Tringa glareola*)

Minden évben rendszeresen találkoztam vonuló és átnyaraló példányokkal, az erdei cankókkal közös területen (10-20 egyedből álló csapatokban). 1971. július 20-án kb. 20 példány volt a kiöntött Tóció mentén, a Laposon. (Dr. Kovács Gábor szóbeli közlése.)

52. Billegetőcankó (*Actitis hypoleucos*)

1998-ban elvéve figyeltem meg csak, 1999-ben és 2000-ben viszont nyár végén viszonylag gyakorinak volt mondható a szennyvízülepítőkn és a Szikgáton.

53. Dankasirály (*Larus ridibundus*)

1998-ban az Oxidációs-tavon kb. 50 pár fészelt. A téli időszakban gyakran 250-300 példányt is lehet látni, kisebb (8-10 példányos) csapatai egész évben mindenfelé kóborolnak. A szeméttelen más sirályokkal együtt nem ritkán több ezres csapatokat alkot.

54. Viharsirály (*Larus canus*)

Rendszeres téli vendég, gyakran megfigyelhető legelőkön, szántóföldeken.

1997. december 28-án a Szikgáti övezetben kb. 70 példányt figyeltem meg, dankasirályok társaságában. 2000. február 25-én legalább 500 példány tartózkodott a szeméttelen. A nyári időszakban is előfordul (főleg az Oxidációs-tó környékén és a szeméttelen), de jóval ritkábban, kisebb számban.

55. Ezüstsirály (*Larus argentatus*)

2000. június 30-án 1 öreg példányt láttam a Sárga-dűlő melletti szántóföldön. Ez az egyetlen adatom. Mivel a sárgalábú sirály a 90-es évek előtt még az ezüstsirály (*Larus argentatus*) alfajaként volt leírva, a korábbi megfigyelési adatokból ma már gyakran lehetetlen kikövetkeztetni, hogy melyik fajra vonatkozik. Valószínűsíthető azonban, hogy régebben is inkább a cachinnans faj volt a gyakoribb. (*Magyar et. al. 1998.*)

56. Sárgalábú sirály (*Larus cachinnans*)

Egész évben előfordul a szikgáti övezetben (szeméttelen, Oxidációs-tó), de tavasztól őszig a leggyakoribb, nem ritkán 4-500 példányos csapatokba is összeverődik. 1998. augusztus 23-án 1000 példányt számoltam a szeméttelen mellett. (Túlnyomórészt fiatalok, öreg madarakat inkább ősszel láttam.)

57. Fattyúszerkő (*Chlidonias hybridus*)

1998 augusztusában időnként megjelent az Oxidációs-tó fölött egy-két öreg madár 6-7 fiatal vezetve. 1999. június 23-án 2 nászruhás példány vadászott a Lapos fölött. Augusztusban fedeztem fel azt a min. 20-25 példányos csapatot a szennyvíztelepen, amelyben jó néhány juv. madár is volt. Mivel láttam etetést is, valószínűleg egy kisebb telep ebben az évben költött az ülepítőn. 2000-ben a szennyvízülepítő É-i medencéjén fészket is láttam, nyár végén pedig szintén láttam repülő fiatalokat is. Ebben az évben is előfordult, hogy megjelent 2-3 példány a Lapos fölött.

58. Kormos szerkő (*Chlidonias niger*)

2000. május 21-én és június 20-án láttam egy-egy példányt a szennyvízülepítő fölött, fattyúszerkők közt repülni, majd július 22-én 2 madarat is megfigyeltem ugyanott. Korábbi adata is van a Tóció-völgyből, 1993. március 25-én 2 példány repült a Tócióskert felett. (Fintha I.-Szabó A., D.v.m)

59. Parlagi galamb (*Columba livia forma domestica*)

Igen gyakori a terület egészén, általában néhány (4-5) példány, főleg szántóföldön, vezetékeken, de bárhol megfigyelhető. Sajnos nehéz eldönteni, hogy elvadult, már önálló populációjú, vagy csak kóborló, táplálkozó házigalambok. Valószínű, hogy mindkét eset előfordul.

60. Kék galamb (*Columba oenas*)

Nem figyelhettem meg, ám egy 1997. szeptember 26-án a Tóció partján talált tollcsomóból Dr. Kovács Gábor volt szíves meghatározni a fajt. Ő még 1967-76 között gyakran figyelt meg kék galambokat a vezetékeken, főleg ősszel és tavasszal.

61. Örvös galamb (*Columba palumbus*)

A Kiserdőben mindhárom évben költött, 1998-ban talán a szikgáti övezetben is. Áttelelést még nem tapasztaltam.

62. Balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*)

Közönséges fészkelő, bár ahogy országszerte, így a Tóció-völgyben is megfigyelhető rohamos fogyása. Dr. Kovács Gábor szerint is jóval gyakoribb volt a 60-as és 70-es években, mint ma. 1998 októberében a Tóció jobb partján, napraforgótáblán 150-nél több madár verődött össze. Télen legnagyobb mennyiségben 37 példányos csapatot figyeltem meg.

63. Vadgerle (*Streptopelia turtur*)

Jóval ritkábban fordult elő, de nyár végén többször is megfigyeltem 4-5 példányt (nagy tömegben soha.) Legkésőbbi előfordulás: 1998. október 4.: a tóció-völgyi lakóteleptől nyugatra, balkáni gerlék közt egy példány.

64. Kakukk (*Cuculus canorus*)

Áprilistól augusztusig gyakran hallottam a hangját, illetve meg is figyelhettem. Gyakorlatilag minden fás helyen előfordult, a Kiserdőben pedig folyamatosan látható volt. Valószínűsíthető a költése is, de a gazdamadár faja kérdéses. 1998-ban a szikgáti övezetben is költött, ott valószínűleg nádirigó volt a „dajka”.

65. Erdei fülesbagoly (*Asio otus*)

A bagolyfélék közül sokáig egyetlen fajjal sem találkoztam a Tóció-völgyben. Ezért volt nagy meglepetés számomra, amikor 1999. február 16-án este, a Kishegyesi úton a Tóció-völgy irányából repülő erdei fülesbaglyot láttam. Az 55. sz. ház udvarán lévő tujafán telelt a madár, amelynek táplálkozási területe bizonyára valamelyik tóció-völgyi legelő lehetett. Az 1999-2000-es télen a Kishegyesi út 126. sz. ház előtti tujákon pihent néhány esetben egy példány. (A ház tulajdonosának szóbeli közlése.) 2000 áprilisában a Kiserdőből több alkalommal is felriasztottam egy példányt, költését azonban nem észleltem. Fintha Istvántól tudom, hogy ebben az évben a Derék utcán sikeresen költött egy pár (Szóbeli közlés)

66. Jégmadár (*Alcedo atthis*)

2000. július 28-án reggel a Szikgáton (a betoncsatornából) repült fel egy példány. Ez az egyetlen adatom a fajról.

67. Sarlósfecske (*Apus apus*)

Dr. Kovács Gábor a faj debreceni betelepítése előtt is megfigyelt egy-két átrepülő példányt. Fintha István és Szabó Anikó szerint évről-évre lassan növekvő számban mutatkozik. /Fintha I.-Szabó A. (1993b)/

1997-ben csak egy alkalommal (július 3.) figyeltem meg három példányt, amint a Kiserdő melletti legelő fölött repültek át. 1998-ban viszont a Tócsókertben költöket - ahol a 80-as évek közepe óta fészkel - a Tócsó-völgyben gyakran megfigyeltem (azon a környéken gyakran 15-20 madarat is lehetett látni, sőt az Oxidációs-tó fölött is rendre megjelentek táplálkozni). Legnagyobb mennyiségben augusztus 23-án, napnyugta előtt láttam mintegy 60 példányt a lakóteleptől nyugatra, feltehetőleg vonuló csapatot. 1999-ben is fészkelhetett a lakótelepen, leggyakrabban viszont a Lapos fölött figyeltem meg 1-2 példányt.

68. Gyurgyalag (*Merops apiaster*)

1997-ben (május 3.) egy valószínűleg vonuló példányt figyeltem meg a Kiserdő déli részén, nyárfa csúcsán. 1998-ban június elejétől közel egy hónapig tartózkodott egy pár a Tócsó-völgyi illegális homokbánya közelében. Feltehetően költéssel is próbálkoztak, de időközben a területet balesetveszélyes jellege miatt betemették, ezután a madarak is eltűntek. 1999. szeptember 4-én egy nagyobb vonulást is tapasztaltam, a Kiserdő fölött min. 15 madár repült, egészen alacsonyan, több példány le is szállt egy nyárfára.

69. Búbosbanka (*Upupa epops*)

1998 áprilisában két alkalommal is láttam egy példányt a tócsó-völgyi lakóteleptől nyugatra, földúton. 1999. szeptember 1-én a Kiserdő déli részén 3 madarat figyeltem meg, vonulók lehettek.

70. Nyaktekerccs (*Jynx torquilla*)

Egyetlen adatom van a fajról. 1999. szeptember 1-én egy vonuló példány ült a Kunhalom utcát lezáró vasúti sínen. (Dr. Kovács Gábor 1969. augusztus 12-én az akkoriban telepített Kiserdőben már látott egy példányt.)

71. Zöld küllő (*Picus viridis*)

Időnként megjelenik egy-egy példány a Kiserdőben, de nem fészkelő faj. Dr. Kovács Gábor szerint telente a kertekben, udvari fákon sem volt ritka. Fintha I. és Szabó A. a Tócsókertben is gyakran megfigyelte.

72. Fekete harkály (*Dryocopus martius*)

1997 januárjában két alkalommal figyeltem meg egy hímet a Kiserdőben. Talán a Nagyerdőből kóborolt el, ahol örvendetesen szaporodóban van. A következő teleken is megjelent néhány alkalommal. 2000-ben már szeptember 16-án megfigyeltem egy hímet a Kiserdő déli részén.

73. Nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*)

Nemcsak a Kiserdőben, hanem kertésgekben gyümölcsfákon, sőt egy alkalommal utcán, fa villanyoszlopon is láttam. Gyakori, ám a költési időben sok helyen kiszorítja a balkáni fakopáncs. Ennek ellenére fészkelő fajnak tekinthető, 1998. nyarán fiatal példányokat is megfigyeltem a Kiserdőben.

74. Balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*)

A téli időszakot kivéve jóval gyakoribb, mint a nagy fakopáncs. Nyáron fiatal példányokkal is találkoztam, így valószínű, hogy költött.

75. *Kis fakopáncs (Dendrocopos minor)*

Korábban csak a Nagyerdőn láttam, de 1998 szeptemberében a szikgáti övezetben (száraz fán) egy tojót figyeltem meg. Ugyanezen év október 3-án a Kiserdőben egy hím példányt is láttam.

76. *Búbos pacsirta (Galerida cristata)*

Egész évben megfigyelhettem. Leggyakrabban a vasúti töltéseken, és a Kishegyesi úttól délre a Tóció partján (földúton) láttam. Télen a lakott területeken sem ritka - 1997-ben, egy januári napon 7 példány szedegetett a Citera utcán. Biztosan költő faj.

77. *Mezei pacsirta (Alauda arvensis)*

A Tóció-völgyben nem mondható gyakorinak. 1997-ben a Lóskúti-legelőn figyeltem meg néhányszor, 1999-ben és 2000-ben viszont még a szepesi útelágazás melletti legelőkön is énekelt. A Lóskúti-legelőn a költését a hetvenes évek elején már Dr. Kovács Gábor is megfigyelte, 1971-72-ből átteleléséről is beszámolt. (Szóbeli közlés)

78. *Partifecske (Riparia riparia)*

1999-ig csak egyetlen adatom volt. 1998. május 10-én késő délután a szikgáti övezetben, a csatorna fölött kb. 30 madár röpködött táplálék után. 1999-ben májustól augusztusig rendszeresen felbukkant kisebb-nagyobb csapatokban a Tóció-völgy több helyén is. (Szikgáti övezet, Szennyvíztelep) Sőt, a Laposon nagyon gyakran egyszerre lehetett megfigyelni a három fecskéfajt, amint a víz fölött vadásztak. 1999. július 18-án fedeztem fel a költőhelyüket, a Kishegyesi úti téglagyár (ALTEK) melletti kubikgödörben. (kb. 80-90 pár) 2000-ben az előző évi költőhelye mellett két másik helyen is észleltem a faj fészkelését. Kb. 90-100 pár a Határ úton egy úszómedencének ázott alap függőleges falában, 25-30 pár pedig a Szikgáton a Tóció partfalában költött. Szorosan véve csak ez az utóbbi fészkelőhely tartozik bele a Tóció-völgybe, ám a környéken költő madarak is nagyrészt a tárgyalt területen táplálkoznak, így rendszeresen elő is fordulnak ott.

79. *Füsti fecske (Hirundo rustica)*

A leggyakrabban megfigyelhető fecskeféle, a nyárvégi időszakot kivéve nem túl nagy (15-20 példányos) csapatokban. 1999-ben nagyobb példányszámban fordult elő (50-60), a Laposon a másik két fajjal együtt vadászott. Fészkel a Nagysándor-telepen is, de pontos adataim nincsenek a költő párok számáról. Ebben az évben szeptember 26-án még láttam hét példányt a Szennyvíztelepen.

80. *Molnárfecske (Delichon urbica)*

Néhány házon a Nagysándor-telepen is költ, de inkább a belváros jellemző fészkelő madara. (Ott is csökkenő számban!) Időnként a nyári időszakban, és főleg késő délután nagyobb csapatokban jelenik meg a Tóció-völgyben. (100-150 példány) Fintha István és Szabó Anikó 1992 szeptemberében mintegy 11.500 példányt számolt a Tócióskert fölött (vonuló csapatokban) (D.v.m II.)

81. *Erdei pityer (Anthus trivialis)*

Elsősorban tavaszi vonuláskor bukkan fel egy-két példány a Kiserdőben, illetve a Tóció-völgy fás, bokros helyein. 1999. április 25-én a gáztelep melletti nyárfákon 8 madarat figyeltem meg.

82. Réti pityer (*Anthus pratensis*)

1998-ban, február elején egy valószínűleg áttelelő példány tartózkodott a szikgáti övezetben, a csatorna mellett. Tavasszal néhány átvonuló madárral találkoztam.

83. Sárga billegető (*Motacilla flava*)

1997-ben tavaszi és nyárvégi vonulásakor mind a Tócióban, mind pedig a különböző legelőkön keletkezett tocsogókban előfordult. 1998-ban viszont jóval kevesebb számban mutatkozott, tavasszal egyáltalán nem láttam, ősszel is csak 4-5 példányt figyelhettem meg az Oxidációs-tavon, és egyet a rutinpálya mellett, a Tócióban. 1999-ben tavasszal és ősszel is gyakorinak volt mondható. 2000-ben a költési időben a Laposon is többször láttam éneklő hímeket, így a fészkelése valószínűsíthető. Május derekán különösen a Szepes és Mikepércs határába eső szennyvízüléptő mellett figyeltem meg sok példányt.

84. Hegyi billegető (*Motacilla cinerea*)

1997 őszén két alkalommal figyeltem meg. (Szeptember 18-án a Tócióban a Kishegyesi úttól délre egy juv.; szeptember 29-én a rutinpálya előtti betoncsatornában egy felnőtt hím és egy tojó példány. 1998-ban, a szikgáti övezetben a csatorna mellett is megfigyeltem egy példányt. (január-február hónapban) 1999. szeptember 11-án a Kiserdő mellett, a Tócióban láttam egy táplálkozó madarat.

85. Barázdabillegető (*Motacilla alba*)

Valószínűleg a Kishegyesi úttól délre a Tóció partján fészkel. (Itt figyeltem meg leggyakrabban, egyszer fiatalokat is.) 1998-ban a téli időszak kivételével egy-két példányt mindig lehetett látni, főleg a Tócióban; az Oxidációs-tavon gyakran 10-12 madarat is együtt. 1999-ben az egész éves vízállás miatt a Laposon is gyakran megfigyelhető volt. 2000 augusztusában nagy számban láttam a Tóció-völgy különböző területein. Tócióskerti szokatlan méretű vonulásáról - mely több éve tart már - Fintha István is beszámolt. /Fintha István - Szabó Anikó (1993a)/

86. Ökörszem (*Troglodytes troglodytes*)

Télen a Kiserdőben több példányt is megfigyeltem, sőt néhány napig (1997 decemberében) a Téglavető utcában énekelt egy példány.

87. Erdei szürkebegy (*Prunella modularis*)

1999. november 20-án figyeltem meg egy valószínűleg áttelelő madarat a Gyékényesben. 2000. március 27-én is ugyanitt láttam egy példányt.

88. Vörösbegy (*Erithacus rubecula*)

Csak a téli időszakban, illetve áprilisban figyeltem meg, a tulajdonképpeni költési időszakban azonban nem. Nem tekinthető tehát fészkelőnek. 1998 januárjában érdekes volt egy hím énekét hallgatni a Kiserdőben. Dr. Kovács Gábor szerint a 80-as évek végéig nem is fordult elő a Téglavető környékén.

89. Fülemlüle (*Luscinia megarhynchos*)

3-4 pár rendszeresen fészkel a Kiserdőben. A Tóció-völgy más, bokros részein is hallottam énekelni a költési időszakban. (Még a Tócióskertben is előfordul; Fintha I.-Szabó A.: D.v.m II.)

90. Házi rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*)

Elsősorban lakott területen figyeltem meg, hím és tojó példányt is. Valószínűleg költ. 1997. január 22-én egy áttelelő hímet is megfigyeltem. (A rutinpálya előtti betoncsatorna medrében.) Legnagyobb számban (7 példány) a Tóció jobb partján a Kishegyesi úttól délre található szántóföldön láttam (1998. április 7-én). A tóció-völgyi állomás mellett egész évben veszteglő vasúti kocsikon is gyakran megfigyelhető volt. Fintha I.-Szabó A. szerint a Tócióskertben fészkelők közül sok az épületek szellőzőnyílásában költ. (D.v.m. II.)

91. Kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus*)

Egyetlen adat. 1999. március 21-én a szikgáti övezetben figyeltem meg egy hím (valószínűleg vonuló) példányt bodzabokron.

92. Rozsdás csuk (*Saxicola rubetra*)

Nem fészkelő faj, de elsősorban őszi vonulásakor (augusztus-szeptember) gyakran előfordul a Tóció-völgyben. (legelőkön, vasúti kocsikon) Tavasszal ritkább.

93. Cigánycsuk (*Saxicola torquata*)

A költési időszakban sok helyen találkoztam éneklő hímekkel. (legelőkön) A tavaszi-nyári időszakban az egyik leggyakrabban megfigyelt énekesmadár. Biztosan fészkel. (Az összes élőhelyén 6-8 pár)

94. Hantmadár (*Oenanthe oenanthe*)

1997-ben a tóció-völgyi vasútállomás melletti töltésen egy pár fészkel. 1998-ban csak alkalmanként került szem elé, valószínűleg ebben az évben nem költött. 1999-ben viszont a vasúti töltésen kívül a Gáztelep mellett is megfigyeltem törmeléken. Dr. Kovács Gábor adatai alapján a 60-as, 70-es években még nem fordult elő. (Szóbeli közlés) Fintha István és Szabó Anikó megfigyelései szerint „Minden nagy lakótelepi építkezés törmelékdepóinál megjelenik, ha azok tartósak, költ is.” (1992-1995 között minden évből fészkeléséről is beszámoltak. (D.v.m. II.)

95. Feketerigó (*Turdus merula*)

Kertekben, a tócióskerti lakótelepen, valamint a Kiserdőben is fészkel, de nem nagy számban. Ősszel és télen viszont állandóan mozgott 10-15 példány. A Tóció-völgyben élő példányok sokkal kevésbé urbanizálódtak, mint a belvárosi madarak. (D.v.m.II.)

96. Fenyőrigó (*Turdus pilaris*)

Rendszeres téli vendég. 1997 januárjában 50-60 példány telet a Kiserdőben, néhány alkalommal 1-2 példány a szomszéd utca fáira is bemerészkedett, sőt a szomszéd kertben (Tegez utcán) a tőkén maradt szőlőt csipegették. 1998-ban (december végén) nem egyszer 500 példányt is számoltam, ezen a télen a lakott területeken is nagyobb csapatok (25-30 példány) jelentek meg.

97. Énekes rigó (*Turdus philomelos*)

2000. március 18-án 2, március 27-én pedig 3 vonuló madarat láttam a Gyékényesben. Korábban én nem találkoztam a fajjal, Fintha István viszont többször is észlelte. (1994. április 6-án és 9-én 3-3 pld. a Tócióskert fölött; október 2-án 4 pld. délre tartott; D.v.m.II.)

98. Szőlőrigó (*Turdus iliacus*)

1997. november végén néhány napig megfigyeltem 2 példányt a Kiserdő déli részén, telelni azonban nem maradtak. 1999. április 11-én a Kishegyesi út mellett, a Tóció jobb partján lévő

gyümölcsfán tartózkodott két példány. 1999. november 5-én egyetlen madarat láttam a Kiserdő déli részén.

99. Nádi tücsökmadár (Locustella lusciniodes)

2000. július 15-én egy példány hangját hallottam a szennyvízülepítő nádasából. Ez az egyetlen adatom.

100. Foltos nádiposzáta (Acrocephalus schoenobaenus)

Dr. Kovács Gábor adatai alapján csak a 80-as évek végétől lehet vele találkozni a vizesebb, növényes helyeken. 1998. augusztus 9-én az Oxidációs-tó menti nádasban egész közletről figyeltem meg egy példányt. Korábban nem észleltem, feltehetően vonuló madár volt. 2000 májusában a szennyvízülepítő nádasában több helyen is énekelt.

101. Énekes nádiposzáta (Acrocephalus palustris)

1997-ben május végén, illetve júniusban figyeltem meg éneklő hímeket a Gyékényesben és a Kiserdőtől délre lévő vadrózsabokros területen. 1998-ban elvélve fordult csak elő, 1999-ben - egy május végi nap kivételével, amikor a Tócsó völgyben (A Kishegyesi úttól a szennyvíztisztítóig) 8 éneklő hímeket számoltam - néhány alkalommal láttam csak, költésére utaló jelet nem találtam. 2000-ben még a Laposon is énekelt egy példány, de leggyakrabban a Szikgát környékén találkoztam a fajjal.

102. Cserregő nádiposzáta (Acrocephalus scirpaceus)

1997. augusztus 5-én találtunk dr. Kovács Gáborral egy elpusztult példányt a Laposon. A madár a magasfeszültségű távvezeték alatt hevert, valószínűleg a sötétben repült neki, és az ütközés okozta a vesztét. 2000 májusában a szennyvízülepítő nádas foltjaiban is énekelt. Fintha I. és Szabó A. megfigyelései alapján a nádírigóhoz hasonlóan kóborlás közben eljut a Tócsó-völgy perifériális részeibe is. (D.v.m. II.)

103. Nádirigó (Acrocephalus arundinaceus)

1998-ban az Oxidációs-tavon, 1999-ben és 2000-ben a Szennyvíztelepen biztosan költött. Fintha I. és Szabó A. szerint a Tócsó-völgy nádas foltjait is felkeresi kóborlás közben. 1994. június 4-15. között még a Tócsókert (beépített!) részének bozótos foltjaiban is hallották énekelni. (D.v.m. II.)

104. Kerti geze (Hippolais icterina)

1998. szeptember 19-én egy elsőéves és egy felnőtt madarat is megfigyeltem, előbbit a 4. sz. úttól északra, bokros, fás részen, utóbbit a Szikgáton. Vonuló példányok voltak. 1999 szeptemberében a Gyékényesben, illetve a Kiserdő déli részén is láttam felnőtt példányokat. Érdekes Fintha I. és Szabó A. megfigyelése arról a Tócsókertben 1993. május 24-én előfordult hímről, amely 12 különböző madár hangját utánozta. (D.v.m. II.)

105. Kis poszáta (Sylvia curruca)

Mind tavaszi, mind őszi vonulásakor megfigyeltem 1-2 példányt a Kiserdő déli, bokrosabb részén, de nem költő faj.

106. Mezei poszáta (Sylvia communis)

Dr. Kovács Gábor szerint a faj a 90-es évekig nem fordult elő a területen. 1997-ben 4-5 alkalommal figyeltem meg május végén, június elején különböző helyeken éneklő hímeket (Gyékényes, Lapos, Hidas lapos, tócsókerti legelő). 1998-ban még gyakoribb volt, minden bizonnyal költött is. 1999-ben április-májusban fordult csak elő.

107. Kerti poszáta (Sylvia borin)

1997. szeptember 5-én figyeltünk meg dr. Kovács Gáborral két éneklő példányt a Gyékényesben. Ezután még (szeptember hónapban) néhány alkalommal találkoztam a fajjal ezen a területen. 1998-ban szintén az őszi vonuláskor láttam egy példányt, ezúttal a Kiserdő déli részén.

108. Barátposzáta (Sylvia atricapilla)

Április végén, május elején többször megfigyeltem a Kiserdőben (déli, bokros rész), illetve a Gyékényesben, majd augusztus-szeptemberben ismét láttam néhány alkalommal. Valószínűleg csak vonuláskor érinti a területet, bár nem kizárt, hogy időnként fészkel is.

109. Sisegő füzike (Phylloscopus sibilatrix)

Tavaszi és őszi vonuláskor is rendszeresen előfordul (maximum 15-20 példány) a Kiserdő déli részén.

110. Csilpcsalp füzike (Phylloscopus collybita)

Március végétől október közepéig rendszeresen látható volt, főleg a Kiserdőben, de egyéb fás, bokros helyen is. A Kiserdőben kirepült fiatalokat is megfigyeltem. Költő faj. A 30 évvel ezelőttihez képest növekszik az előfordulás száma, főleg tavasszal (Dr. Kovács Gábor megfigyelése)

111. Fitiszfüzike (Phylloscopus trochilus)

1997-ben és 1999-ben is tavaszi vonuláskor figyeltem meg a Kiserdőtől délre lévő bokros területen.

112. Sárgafejű királyka (Regulus regulus)

Áprilisban, novemberben és decemberben figyeltem meg a Kiserdő déli részén kevés számban (6-8 példányt). A tavaszi adat vonulásnak tekinthető, a november-decemberi előfordulás pedig a faj áttelelését igazolja. 2000 január-februárban két alkalommal lakott területen (a Citera és a Tegez utcán) is megfigyeltem kisebb csapatokat örökzöldeken.

113. Tüzesfejű királyka (Regulus ignicapillus)

Vonuláskor időnként megfigyelhető a Kiserdő déli részén. 1998 decemberében egy valószínűleg áttelelő hímeket is láttam.

114. Szürke légykapó (Muscicapa striata)

Áprilistól szeptemberig gyakran láttam a Kiserdőben és közvetlen környékén. Feltételezhető a költése. Vonuláskor természetesen nagyobb számban fordul elő.

115. Kis légykapó (Ficedula parva)

Egyetlen adat. 1999. szeptember 4-én a többi vonuló légykapó között figyeltem meg egy tojó példányt a Kiserdő déli részén.

116. Örvös légykapó (Ficedula albicolis)

Tavaszi és őszi vonuláskor is megfigyelhető a Kiserdőben

117. Kormos légykapó (Ficedula hypoleuca)

1997-ben április közepe és május eleje között kb. két hétig volt vendége a Kiserdőnek, de többször láttam a rutinpálya kerítésén, fáin is. (kb. 20-25 példány) Szeptemberben azonban nem figyeltem meg. 1998-ban viszont csak az őszi vonuláskor láttam egy tojót a Kiserdő déli részén. 1999 őszén a szürke légykapó mellett a leggyakoribb vonuló faj volt a fenti területen.

118. Barkóscinege (Panurus biarmicus)

Fintha István többször is észlelte a fajt a Tócskert perifériáinak kis nádfoltjaiban. (D.v.m.II). Én mindössze egy alkalommal, 2000. május 22-én hallottam a Szepes és Mikepércs határában található szennyvízülepítő nádasában.

119. Őszapó (Aegithalos caudatus)

1998 szeptemberében néhány napig 8-10 madár tartózkodott a Kiserdő déli bokros területén. Decemberben is felbukkant néhány példány ugyanitt.

Korábban a fajt csak a Nagyerdőn figyeltem meg.

120. Barátcinege (Parus palustris)

Nem költ, a fészkelési időszakon kívül viszont gyakran megfigyeltem a Kiserdőben. Télen madáretetőre is jár.

121. Fenyvescinege (Parus ater)

Egyetlen adat. 1998. november 14-én a Kiserdőben figyeltem meg ezt a Nagyerdőn gyakori, ám a Tócs-völgyben ritkaságnak számító fajt.

122. Kék cinege (Parus caeruleus)

Ősszel és télen gyakori, etetőre is jár. 1998 szeptemberében az Oxidációs-tó nádasában is megfigyeltem.

123. Széncinege (Parus major)

A Kiserdőben valószínűleg költ, télen is természetesen a leggyakoribb cinege.

124. Hegyi fakusz (Certhia familiaris)

A Certhia fajok terepen való nehéz határozása miatt nem minden esetben sikerült pontosan eldöntennem, hogy a *familiaris*, vagy *brachydactyla* fajt láttam-e. Amikor jól látszottak a megfigyelt példány/ok bélyegei, az esetek többségében a *familiaris* faj jellemzőit mutatták. (A Kiserdőben, minden esetben a téli időszakban.)

125. Rövidkarmú fakusz (Certhia brachydactyla)

Telente - szintén a Kiserdőben- a familiaris faj mellett több ízben brachydactyla példányokat is megfigyeltem, jórészt cinegékkel együtt mozogva. Érdekes volt 1999. november 17-én két rövidkarmú fakuszt látni, ahogy egymás mögött kúsztak egy fatörzsön, táplálék után kutatva.

126. Sárgarigó (Oriolus oriolus)

1997-ben a költési időszak kezdetén a Kiserdőben három hím is veszekedett területszerzés okán, a későbbiekben már csak egy éneklő hímre figyelhettem meg, de azt párjával és egészen nyár végéig. (Költött.) 1998-ban szintén fészkel a Kiserdőben, valamint a szikgáti övezetben is, ahol nyár végéig hallottam a hangját, és augusztusban négy fiatal madarat is láttam.

1999-ben és 2000-ben a Kiserdőben ismét költött, úgy tűnik, az itteni magas szürkenyárak rendszeres fészkelőhelyet jelentenek számára.

127. Tövisszúró gébics (Lanius collurio)

1997-ben májustól augusztus végéig szinte minden nyíltabb, bokros helyen megfigyeltem, szeptember hónapban már csak fiatalokkal találkoztam. Örvendetes, hogy több helyen is költött. 1998-ban és 1999-ben érzékelhetően kevesebb számban fordult elő, talán a telelőhelyükön csappanhatott meg a számuk.

128. Kis őrgébics (Lanius minor)

1998-ban július elejétől augusztusig 2-3 példány tartózkodott a szikgáti övezet északnyugati részén. Nem kizárt, hogy a közelben lévő nyárfasoron fészkel is, mivel ezt a területet (a Lóskúti-legelőtől délre, a vasút mellett) korábban nem kutattam. 1999-ben a Kamarás-halom mellett (szepesi út) találkoztam legtöbbször vele. 2000 júniusában is a Szepesre vezető úton (Sárga dűlő) figyeltem meg fiatalokat etető szülőket.

129. Nagy őrgébics (Lanius excubitor)

1999. október 30-án a szennyvíztelep mellett ült egy példány a fán. 2000. február 25-én szinte ugyanott láttam újra a fajt.

130. Szajkó (Garrulus glandarius)

A Nagyerdőn oly gyakori madár a Tóció-völgyben nem jellemző faj. Először 1998 áprilisában láttam két példányt a Kiserdőben. 1999. október elején a Tóció-völgy több pontján (a Nagysándor-telep fölött is) megfigyeltem 10-15 példányos szajkócsapatot. Dr. Kovács Gábor szerint az utóbbi tíz évben váltak gyakoribbá a kóborlásai a vizsgált területen belül.

131. Szarka (Pica pica)

A Kiserdőben rendszeresen költ 2-3 pár, de található szarkafészkek a Gyékényesben és a szikgáti övezetben is. 1999. október 16-án 20 példányos csapatot számoltam a Szennyvíztelepen.

132. Csóka (Corvus monedula)

A belvárosban fészkel, ám a Tóció-völgyben csak ősszel és télen, vetési varjak közt figyeltem meg.

133. Vetési varjú (Corvus frugilegus)

Elsősorban a téli időszakban fordul elő a Tóció-völgyben, akkor viszont tömegesen. Nagyrész a tőlünk északra-északkeletre költő és nálunk telelő populációk adják nagy számukat. A Nagyerdőn éjszakázó csapatok jórészt Debrecen déli részére járnak táplálkozni, nagyjából a Tóció vonalát követve. Húzásuk a város fölött a reggeli ill. késő délutáni órákban történik rendszeresen. Ilyenkor nem ritkán több tízezres csapatokban is megfigyelhető. (Fintha I.- Szabó A.: Mad. Táj. 1993./2.) Idekívánkozik Dr. Kovács Gábor megfigyelése a 60-as évekből, amikor a Laponon éjszakázó tömegek ténylegesen reggelig a gyepen tartózkodtak. (Tehát nem fákon éjszakáztak.)

134. Dolmányos varjú (*Corvus corone cornix*)

Nem túl gyakran kerül szem elé, akkor is főleg egyesével. Télen is csak 2-3 példányt láttam vetési varjak között, vagy magányosan. Korábban még ritkábban mutatkozott. (Dr. Kovács Gábor szóbeli közlése.) Nagyobb csapatban (20-30 példányban) én csak 2000 nyarán észleltem a szeméttelptől északra. Ezzel szemben Fintha István 1993. augusztus 14. és szeptember 2. között naponta 18-35 pld. között számolta a Debrecen déli határában levő szántókra kihúzó dolmányos varjakat. Sőt, augusztus 14-én 144 példányos csapatot is megfigyelt. Finta (1994.)

135. Seregély (*Sturnus vulgaris*)

A Kiserdő déli részén egy pár költött (szürkenyár harkályvájta odvában). Érdekes módon csak nagyon ritkán láttam tömegesen, egyedül a Szikgáton voltak nyár végén néha több százas csapatok. 1999-ben a „vizes év” miatt jóval gyakoribb volt, gyakorlatilag tavasztól őszig megfigyelhettem. Főként a Laposon, de a Tóció-völgy más pontján is, fiatal és öreg madarakat vegyesen, általában 60-80 példányt. 2000-ben, amíg a nagyobb vizek ki nem száradtak, újra nagyobb számban figyeltem meg.

136. Házi veréb (*Passer domesticus*)

Mindenütt közönséges, és a lakott helyeken (Nagysándor-telep, Tóció-völgyilakótelep) sok fészkel. Bár Dr. Kovács Gábor szerint a gyakorisága enyhén csökkent.

137. Mezei veréb (*Passer montanus*)

Helyenként nagyobb csapatokba verődő (150-200 példány), igen gyakori, fészkelő faj. (Ugyanakkor szintén kevesebb számban, mint korábban - Dr. Kovács Gábor szerint.)

138. Erdei pinty (*Fringilla coelebs*)

A költési időszakban nem figyeltem meg, télen és kora tavasszal viszont előfordul. 1999-2000 telén jóval nagyobb számban mutatkozott, a madáretetőkön sem volt ritka. Dr. Kovács Gábor szóbeli közlése szerint az utóbbi tizenöt évben vált gyakoribb vendéggé.

139. Fenyőpinty (*Fringilla montifringilla*)

Egyetlen alkalommal figyeltem meg. 1998. október 31-én 5 példány mozgott a Kiserdő déli részén. Dr. Kovács Gábor megfigyelései alapján a 80-as évek közepétől gyakoribbá vált a téli, csapatos megjelenése.

140. Csicsörke (*Serinus serinus*)

Kora tavasztól őszig mindenfelé előfordult, minden bizonnyal költött is. 1999-ben jóval ritkábban figyeltem meg.

141. Zöldike (*Carduelis chloris*)

A tengelic után a leggyakrabban megfigyelt pintyféle. Miután fiatalokat is láttam (Szikgáti övezetben ill. a Tóció-völgyi lakóteleptől nyugatra), valószínűleg költ is a területen.

142. Tengelic (*Carduelis carduelis*)

A leggyakoribb pintyféle, bár korántsem akkora számban, mint egykor. A néhány évtizede még „virágzó” lépezésnek a csíz mellett az egyik legkedveltebb zsákmánya volt. A madárfogás e kegyetlen formája szerencsére eltűnőben van, de egy-egy lépező telente még ma is előfordul. Én magam két esetben találkoztam velük, egy esetben felszólításomra elengedték a fogott madarat - egy csíz volt a kalitkában - a másik alkalommal a Hortobágy Nemzeti Park munkatársai léptek közbe. Az énekesek

védelmében szükséges lenne, hogy végképp eltűnjenek e primitív állatkereskedők. Ma már a tengelicek legnagyobb téli csapatai is ritkán múlják felül a 80-100 példányt. (Max.: 1999. szeptember: 300 példány) Fészkelő.

143. Csíz (Carduelis spinus)

Valamikor a téli időszakban mindenfelé gyakori volt, mára azonban már csak elvétve megfigyelhető faj.

144. Kenderike (Carduelis cannabina)

A tóció-völgyi kertségek mellett egy akácán figyeltem meg három hím és két tojó példányt egy novemberi napon (1997-ben). 1998 júliusában három repülő madarat láttam a Szikgáton, ez az összes adatom a fajról. 1999-2000 telén figyeltem meg csak nagyobb számú (15-20 példányos) csapatait, főleg a Szepes felé vezető úton, a Szennyvíztelep mellett.

145. Sárgacsőrű kenderike (Carduelis flavirostris)

Egyetlen adat. 1998. november 8-án a szikgáti övezetben az Oxidációs-tó mellett figyeltem meg 3 pld.

146. Süvöltő (Pyrrhula pyrrhula)

1996. december 28-án a Kishegyesi úttól délre a Tóció bal partján, ezüsthán láttam egy hím példányt. 1999. február 3-án egy hím és egy tojó példányt figyeltem meg a Kiserdő déli részén. A Nagyerdőn télen oly gyakori faj úgy tűnik, csak ritkán kóborol a Tóció-völgybe.

147. Meggyvágó (Coccothraustes coccothraustes)

Télen gyakorinak mondható a Kiserdőben, de a költési időszakban nem fordult elő. Dr. Kovács Gábor ablaketetőjére 1975-76 telén rendszeresen járt egy példány (Tegez u. 95.)

148. Nádi sármány (Emberiza schoeniclus)

1998. februárjában 3 téli tollazatú példányt figyeltem meg a szikgáti övezetben. Az 1999/2000-es télen többször is láttam téli ruhás példányokat a szepesi úton (Sárga-dűlő), és a szennyvíztelep mellett. Fintha I. és Szabó A. a Tóció-patak nádas foltjaiban időnként látták. (D.v.m.II.)

149. Sordély (Miliaria calandra)

1997-ben a legelőkön többfelé fészkel, bár sehol sem volt gyakori. 1998 nyarán szinte teljesen eltűnt a területről, pedig tavasszal még sok helyen énekeltek. 1999-ben hasonlóan „rejtélyes” eset: februárban hallottam énekelni (hosszú idő után először). Július elejéig rendszeresen megfigyelhető volt, ám utána október végéig egyetlen adatom sem volt a fajról. (Október 30-án hallottam újra.)

V. KIEGÉSZÍTÉS A TÓCÓ-VÖLGYBEN MEGFIGYELT MADARAK LISTÁJÁHOZ

1. Dr. Kovács Gábor szíves (szóbeli) közlése alapján az 1969-től általa (a Nagysándor-telepen és környékén) megfigyelt madárfajokról:

(A felsorolás itt csak azokat a fajokat tartalmazza, amelyekkel én még nem találkoztam megfigyeléseim során.)

Sarki búvár (Gavia arctica)

Dr. Kovács Gábor talált egy elhullott példányt 1973. október 30-án a Köntösgátsoron, a fatelep melletti járdán.

Vetési lúd (Anser fabalis)

Minden évben észlelt (vonuláskor) átrepülő madarak.

Kékes rétihéja (Circus cyaneus)

Csak a nyolcvanas évek elejétől fordult elő egy-egy téli kóborló példány, korábban nem mutatkozott.

Fogoly (Perdix perdix)

Erősebb teleken mutatkozott néhány a Köntösgát felől.

Szalakóta (Coracias garrulus)

1969 augusztusában a Köntösgát közelében, távvezetéken látott egyet. (Pontosabb feljegyzés nem készült róla.)

Csonttollú (Bombycilla garrulus)

1976. május 1-jén 21, igen késői példányt látott átrepülni. (Ez az év - 1975/76 - nagy inváziót hozott.)

Örvös rigó (Turdus torquatus)

1969. április 5-én a Tegez u. 87. sz. alatti ház kertjében 1 hím példány.

2. Fintha István és Szabó Anikó adatai a Tóció-völgyben megfigyelt madárfajokról

(Forrás: Debrecen város madárvilága I. rész: Madártani tájékoztató 1995/2.; a II. rész kéziratban)

(A felsorolás itt is csak az általam még nem megfigyelt fajokat tartalmazza.)

Kárókatona (Phalacrocorax carbo)

1993. augusztus 17-én a Tócióskert fölött 1 pld. észak-északkeletre tart. A Tóció-völgy fölött (1994. március 14., 1 pld.), szintén a Tóció-völgyben 14-es repülő csapat (1994. június 29.)

Apácalúd (Branta leucopsis)

Átvonulóként egy alkalommal, a Tócióskert fölött nyugatnak húzott 7 pld. 1985. február 2-án. Ez évben több adata is volt a Hortobágyról.

Kerceréce (Bucephala clangula)

1995. január 17-én a Tócióskert fölött egy példány húz nyugatra.

Darázsölyv (Pernis apivorus)

Vonuláskor, kóborláskor néha megjelenik a város fölött. 1994. április 13-án a Tóció-völgy fölött 1 pld.

Rétisas (Haliaeetus albicilla)

1991. március 19-én a Tócsóskert fölött 1 juv. pld.

Kígyászölyv (Circaetus gallicus)

1994. augusztus 12-én a Tócsóskert fölött 1 ad. pld.

Kis héja (Accipiter brevipes)

1994. május 2-án a Tóció-völgy fölött 1 pld.; augusztus 3-án a Tóció-völgy fölött 1 pld. verébszerű madárzsákmánnyal elhúz.

Pusztai ölyv (Buteo rufinus)

1994. május 21-én és 23-án a Tócsóskert fölött 1-1 pld.; október 14-én a Tócsóskert-tér fölött 2 pld. húz délnyugati irányba.

Parlagi sas (Aquila heliaca)

1994. május 23-án 1 subad. pld. a Tócsóskert fölött.

Szírti sas (Aquila chrysaetos)

1994. március: A Tócsóskert fölött 1 juv. pld.

Törpesas (Hieraetus pennatus)

1994. május 26-án 1 pld. a Tócsóskert fölött.

Kerecsensólyom (Falco cherrug)

Nem ritka vendég, főleg a város galambjai érdeklik.

Tócsóskert fölött megfigyelt pld-ok: 1992. március 26-án, 1993. november 21-én és december 17-én 1-1 pld; 1994. március 10-én és július 17-én szintén 1-1 pld.

Kis sirály (Larus minutus)

1993. február 21-én a Tócsóskert fölött 2 pld. és április 2-án 2 pld. északnak tart.
(Ezen kívül vetési varjak csapatában, vagy más sirályok közt is felbukkant 1-2 példány.)

Kuvik (Athene noctua)

1993. december 6-án a Tócsóskertben 1 pld. szólt éjjel.

Közép fakopáncs (Dendrocopos medius)

A Tócsóskertben sem ritka, hogy felbukkan. (Szóbeli közlés)

Nagy fülemüle (Luscinia luscinia)

1993. május 23-án a Tócsóskertben 1 éneklő pld.

1994. május 18-án ugyanott 1 pld.

Léprigó (Turdus viscivorus)

1995. január 14-én a Tócsóskert tér fölött 1 pd.

Karvalyposzáta (Sylvia nisoria)

1995. május 3-án a 1 pld. nász repül a Tóció-völgyi lakótelep széli bokrosa fölött.

Kormosfejű cinege északi alfaja (Parus montanus borealis)

1993. április 13-án a Tócsókertben, régi utca megmaradt fasor (Sophora) koronáiban egymaga, csendesen fáról-fára halad.

Holló (Corvus corax)

1994. november 23-án a Tócsókert fölött délnyugatról északkeletre 1 pld. száll.

Pásztormadár (Sturnus roseus)

1994. május 31-én a Tócsókert fölött 3 pld sebesen É-ra húz; szeptember 10-én délnek húz 5 pld. és szeptember 29-én 11 pld. ugyancsak délnek (7 ad. + 4 subad.) Ugyanekkor a Hortobágyon ezres inváziója volt.

Zsezse (Carduelis flammea)

A Tóció-völgyben ritkán felbukkanó téli vendég. (Szóbeli közlés)

Hósármány (Plectrophenax nivalis)

A Tóció-völgy városszéli perifériának gyepes térségein néha télen mutatkozik.

Így 1993. február 10-én 14 pld. (Borza N. in verb). 1994. december 30-án a Tócsókert fölött 1 pld délre húz.

3. Dr. Juhász Lajos és Tóth László publikálása:

(Madártani Tájékoztató: 1989. 1-2. 89. old., ill. M. T.: 1990. 3-4. 53. old.)

Vízirigó (Cinclus cinclus)

1986. december 13-án a tél első igazi havas napján a Tócióban figyelte meg Tóth László és Korda János egyetemi hallgató. A madár befogása és gyűrűzése után még mintegy 3 napig maradt a megfigyelési hely környékén, majd eltűnt. Bár az általam vizsgált területről a madár felbukkanásának helye kissé északabbra volt (a Debreceni Agrártudományi Egyetem közelében), mint érdekesség, említést érdemel.

4. Egyéb, a Tóció-völgyben megfigyelt madarak publikált adatai:

Forrás: Túzok 1997-1999. Érdekes madármegfigyelések

Apácalúd (Branta leucopsis)

A már Fintha István és Szabó Anikó megfigyelése mellett volt egy másik észlelése is a fajnak: 1997. január 15. Debrecen közelében, a Szepeshalom mellett 1 pld. (Tar A.)

Aranylile (Pluvialis apricaria)

1998. március 25. Debreceni szennyvízülepítő; 80 pld. (Tar A.)

Kis sárszalónka (Lymnocyptes minimus)

1998. április 10. Debreceni Tóció-völgy (Weszelinov O.)

Nagy sárszalónka (Gallinago media)

1998. július 30. Debreceni szennyvízülepítő; 1 pld. (Tar A. - Zeke T.)

Tavi cankó (Tringa stagnatilis)

1998. április 20. Debreceni szennyvízülepítő (Tar A.)

1998. május 29. Debreceni szennyvízülepítő; 2 ad. (Tar A.)
 1998. június 29. Debreceni szennyvízülepítő; 1 pld. (Tar A.)
 1998. július 23. Debreceni szennyvízülepítő; 1 ad. pld. (Tar A.)
 1998. július 27. Debreceni szennyvízülepítő; 3 pld. (Gyüre P.)
 1998. július 29-30. Debreceni szennyvízülepítő; 1 pld. (Gyüre P.)

Szerecsensirály (Larus melanocephalus)

1997. május 1. Debrecen városi szennyvíztisztító; 2 ad. pld.) Szilágyi A. és tsai)
 1998. március 24. Debreceni reptér és szeméttelp; 1-1 ad. pld. (Tar A.)
 1998. június 27. Debreceni szennyvízülepítő; 1 ad. pld. (Tar A.)

Heringsirály (Larus fuscus)

1998. április 15. Debreceni szeméttelp; 1 ad. és 1 imm. (3y), mindkettő ssp *fuscus* (Tar A.)
 1998. május 1-22. Debreceni szeméttelp és szennyvízülepítő; rendszeresen 1 ad. ssp *fuscus* (Tar A. - Zeke T.)
 1998. június 24. Debreceni szeméttelp és szennyvízülepítő; 1 ad. ssp *fuscus* (Tar A.)
 1999. május 24. Debreceni szeméttelp; 6 ssp *fuscus* (Gyüre P. és tsai)
 1999. május 25. Debreceni szeméttelp; 2 ad ssp *fuscus* (Zeke T.)
 1999. május 26. Debreceni szeméttelp; 3 ad ssp *fuscus* (Tar A.)
 1999. május 28. Debreceni szeméttelp; 1 imm. (2y) ssp *fuscus* (Tar A. - Zeke T.)

Rozsdástorkú pityer (Anthus cervinus)

1998. május 7. Debreceni szennyvízülepítő; (Tar A. - Zeke T.)

Havasi pityer (Anthus spinoletta)

1998. február 2. „Debrecen melletti szennyvízülepítő”; 4 pld. (Tar A. - Gyüre P.)
 1998. március 3. Debreceni szennyvízülepítő; 10 pld. (Tar A.)
 1998. március 5. Debreceni szennyvízülepítő; 2 pld. (Tar A.)
 1998. március 6. Debreceni Tóció-völgy; 14 pld. (Weszelinov O.)
 1998. április 4. Debreceni Tóció-völgy; 38 pld. (Weszelinov O.)
 1998. április 5. Debreceni Tóció-völgy; 2 pld. (Weszelinov O.)

Citrombillegető (Motacilla citreola)

1997. április 30. „Szepesi szennyvízülepítő” (Emri T.)

Hósármány (Plectrophenax nivalis)

1998. február 21. Debreceni szeméttelp; 1 tojó pld. (Tar A.)

VI. A TÓCÓ-VÖLGY MADARAINAK BESOROLÁSA:

Név	Kóborló, ritkán előkerülő faj	Gyakori, vagy vonuláskor rendszeresen felbukkanó	Fészkelő faj, vagy előfordult már költése
<i>Gavia arctica</i>	*		
<i>Tachybaptus ruficollis</i>			*
<i>Podiceps grisegena</i>	*		

<i>Podiceps nigricollis</i>			*
<i>Phalacrocorax carbo</i>	*		
<i>Botaurus stellaris</i>	*		
<i>Ixobrychus minutus</i>	*		
<i>Nycticorax nycticorax</i>	*		
<i>Egretta alba</i>	*		
<i>Ardea cinerea</i>		*	
<i>Ardea purpurea</i>	*		
<i>Ciconia nigra</i>	*		
<i>Ciconia ciconia</i>			*
<i>Anser fabalis</i>		*	
<i>Anser albifrons</i>		*	
<i>Anser anser</i>		*	
<i>Branta leucopsis</i>	*		
<i>Anas crecca</i>		*	
<i>Anas platyrhynchos</i>			*
<i>Anas acuta</i>	*		
<i>Anas querquedula</i>		*	
<i>Aythya ferina</i>		*	
<i>Aythya nyroca</i>	*		
<i>Bucephala clangula</i>	*		
<i>Pernis apivorus</i>	*		
<i>Haliaeetus albicilla</i>	*		
<i>Circaetus gallicus</i>	*		
<i>Circus aeruginosus</i>		*	
<i>Circus cyaneus</i>		*	
<i>Circus pygargus</i>	*		
<i>Accipiter gentilis</i>		*	
<i>Accipiter nisus</i>		*	
<i>Accipiter brevipes</i>	*		
<i>Buteo buteo</i>		*	
<i>Buteo rufinus</i>	*		
<i>Buteo lagopus</i>		*	
<i>Aquila heliaca</i>	*		
<i>Aquila chrysaetos</i>	*		
<i>Hieraaetus pennatus</i>	*		
<i>Falco tinnunculus</i>			*
<i>Falco columbarius</i>		*	
<i>Falco subbuteo</i>		*	
<i>Falco cherrug</i>		*	
<i>Falco peregrinus</i>		*	
<i>Perdix perdix</i>	*		

<i>Coturnix coturnix</i>			*
<i>Phasianus colchicus</i>			*
<i>Rallus aquaticus</i>	*		
<i>Gallinula chloropus</i>			*
<i>Fulica atra</i>			*
<i>Grus grus</i>		*	
<i>Himantopus himantopus</i>	*		
<i>Recurvirostra avosetta</i>	*		
<i>Charadrius dubius</i>			*
<i>Charadrius hiaticula</i>		*	
<i>Pluvialis apricaria</i>	*		
<i>Vanellus vanellus</i>			*
<i>Calidris temminckii</i>	*		
<i>Philomachus pugnax</i>		*	
<i>Lymnocyptes minimus</i>	*		
<i>Gallinago gallinago</i>	*		
<i>Gallinago media</i>	*		
<i>Scolopax rusticola</i>	*		
<i>Limosa limosa</i>	*		
<i>Numenius arquata</i>	*		
<i>Tringa erythropus</i>		*	
<i>Tringa totanus</i>			*
<i>Tringa stagnatilis</i>	*		
<i>Tringa nebularia</i>		*	
<i>Tringa ochropus</i>		*	
<i>Tringa glareola</i>		*	
<i>Actitis hypoleucos</i>		*	
<i>Larus melanocephalus</i>	*		
<i>Larus minutus</i>	*		
<i>Larus ridibundus</i>			*
<i>Larus canus</i>		*	
<i>Larus fuscus</i>	*		
<i>Larus argentatus</i>	*		
<i>Larus cachinnans</i>		*	
<i>Chlidonias hybridus</i>			*
<i>Chlidonias niger</i>	*		
<i>Columba livia forma domestica</i>			*
<i>Columba oenas</i>		*	
<i>Columba palumbus</i>			*
<i>Streptopelia decaocto</i>			*
<i>Streptopelia turtur</i>		*	

<i>Cuculus canorus</i>			*
<i>Athene noctua</i>	*		
<i>Asio otus</i>			*
<i>Apus apus</i>			*
<i>Alcedo atthis</i>	*		
<i>Merops apiaster</i>		*	
<i>Coracias garrulus</i>	*		
<i>Upupa epops</i>		*	
<i>Jynx torquilla</i>	*		
<i>Picus viridis</i>		*	
<i>Dryocopus martius</i>		*	
<i>Dendrocopos major</i>			*
<i>Dendrocopos syriacus</i>			*
<i>Dendrocopos medius</i>	*		
<i>Dendrocopos minor</i>	*		
<i>Galerida cristata</i>			*
<i>Alauda arvensis</i>			*
<i>Riparia riparia</i>		*	
<i>Hirundo rustica</i>			*
<i>Delichon urbica</i>			*
<i>Anthus trivialis</i>		*	
<i>Anthus pratensis</i>		*	
<i>Anthus cervinus</i>	*		
<i>Anthus spinoletta</i>	*		
<i>Motacilla flava</i>		*	
<i>Motacilla citreola</i>	*		
<i>Motacilla cinerea</i>		*	
<i>Motacilla alba</i>			*
<i>Bombycilla garrulus</i>		*	
<i>Cinclus cinclus</i>	*		
<i>Troglodytes troglodytes</i>		*	
<i>Prunella modularis</i>	*		
<i>Erithacus rubecula</i>		*	
<i>Luscinia luscinia</i>	*		
<i>Luscinia megarhynchos</i>			*
<i>Phoenicurus ochruros</i>			*
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	*		
<i>Saxicola rubetra</i>		*	
<i>Saxicola torquata</i>			*
<i>Oenanthe oenanthe</i>			*
<i>Turdus torquatus</i>	*		
<i>Turdus merula</i>			*

<i>Turdus pilaris</i>		*	
<i>Turdus philomelos</i>	*		
<i>Turdus iliacus</i>		*	
<i>Turdus viscivorus</i>	*		
<i>Locustella lusciniodes</i>	*		
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>		*	
<i>Acrocephalus palustris</i>			*
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	*		
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>			*
<i>Hippolais icterina</i>		*	
<i>Sylvia nisoria</i>	*		
<i>Sylvia curruca</i>		*	
<i>Sylvia communis</i>			*
<i>Sylvia borin</i>		*	
<i>Sylvia atricapilla</i>		*	
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>		*	
<i>Phylloscopus collybita</i>			*
<i>Phylloscopus trochilus</i>		*	
<i>Regulus regulus</i>		*	
<i>Regulus ignicapillus</i>		*	
<i>Muscicapa striata</i>			*
<i>Ficedula parva</i>		*	
<i>Ficedula albicollis</i>		*	
<i>Ficedula hypoleuca</i>		*	
<i>Panurus biarmicus</i>	*		
<i>Aegithalos caudatus</i>		*	
<i>Parus palustris</i>		*	
<i>Parus montanus</i>	*		
<i>Parus ater</i>	*		
<i>Parus caeruleus</i>		*	
<i>Parus major</i>			*
<i>Certhia familiaris</i>		*	
<i>Certhia brachydactyla</i>		*	
<i>Oriolus oriolus</i>			*
<i>Lanius collurio</i>			*
<i>Lanius minor</i>			*
<i>Lanius excubitor</i>		*	
<i>Garrulus glandarius</i>		*	
<i>Pica pica</i>			*
<i>Corvus monedula</i>		*	
<i>Corvus frugilegus</i>		*	
<i>Corvus corone cornix</i>		*	

<i>Corvus corax</i>	*		
<i>Sturnus vulgaris</i>			*
<i>Sturnus roseus</i>	*		
<i>Passer domesticus</i>			*
<i>Passer montanus</i>			*
<i>Fringilla coelebs</i>		*	
<i>Fringilla montifringilla</i>		*	
<i>Serinus serinus</i>			*
<i>Carduelis chloris</i>			*
<i>Carduelis carduelis</i>			*
<i>Carduelis spinus</i>		*	
<i>Carduelis cannabina</i>		*	
<i>Carduelis flavirostris</i>	*		
<i>Carduelis flammea</i>	*		
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	*		
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>		*	
<i>Plectrophenax nivalis</i>	*		
<i>Emberiza schoeniclus</i>		*	
<i>Miliaria calandra</i>			*
Összesítve	68	72	49

VII. A TÓCÓ-VÖLGY MADÁRVILÁGÁT VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK:

Az alkalmi és egyedi veszélyforrások közé elsősorban az emberi tudatlanság és gonoszság számlájára írható zavarások tartoznak. Egy részük, mint a léppel történő madárfogás vagy a „csúzlizás” szerencsére kezd eltűnni, de sajnálatos módon egyre inkább elterjedőben van a légpuskás madarászat. Többnyire a károsnak kikiáltott verebeket és vetési varjakat lövik, de találtam már légpuskával lelőtt karvalyt is. A törvény erejével kellene elejét venni a hasonló eseteknek, csakúgy, mint az újra virágkorát élő illegális szemétkerakásoknak, amelyek nemcsak csúfítják a környezetet, hanem az egészségre is komoly veszélyforrást jelentenek. Minden természetvédő embert felháborít az erdőknek, fasoroknak, facsoportoknak a vegetációs időszakban történő vágása, gyérítése, mégis egyre gyakrabban tapasztalható ez a szomorú jelenség. 2000 májusában a Kiserdőben is felúgtak a motoros fűrészek, miközben a fülemülék, barátposzáták, füzikék már a költéssel voltak elfoglalva. Mivel magántulajdonban lévő, nem természetvédelmi területen található erdőről van szó, a jelenlegi jogszabályok furcsaságai az okozott kár miatt - amelyet nem fokozottan védett madárfajokról lévén szó, nehéz forintosítani - a fakitermelők gyakorlatilag felelősségre sem vonhatók...

A Tóció-völgy vizsgált területe antropogén hatásokkal erősen terhelt, zavart, sok helyen kommunális hulladékkal szennyezett terep. Ezzel együtt ma is a Tóció irányát követő madarak korábbi vonulási útvonalába esik, így az élővilágot zavaró emberi tényezők ellenére is különösen vonuláskor madárfajban gazdag terület. (A vonuló, átnyaraló és áttelelő fajok adják az összes megfigyelt madárfaj 38%-át (1. ábra). Mindez azt jelenti, hogy a jelenlegi élőhelyek változatossága (erdők, legelők, a Tóció vízfolyása, laposok, kisebb nád- és gyékényfoltok,

időszakos vízállások) még képes időről időre táplálékot és búvóhelyet nyújtani az átvonuló madaraknak. Mivel háborítatlanságról egyetlen élőhely esetében sem beszélhetünk, a fészkelő fajok aránya már csak mintegy 26%-os, és ebben a számban nemcsak a rendszeresen költők, hanem az alkalmi fészkelők is benne vannak, csakúgy, mint az emberi környezetet kedvelő tömegfajok. Ha figyelembe vesszük azt, hogy a vizes élőhelyek eltűnésével (az Oxidációs-tó már korábban lecsapolásra került, nemrég pedig a Lapos víztelenítése is felvetődött) az ezeken a területeken jó költőhelyet talált madarak - legalábbis, mint fészkelők - biztosan eltűnnek, az arány tovább csökken. Általában véve is a legnagyobb veszélyt a természetes területek beépítése, átalakítása jelenti a Tóció-völgy élővilágára. Ahogy az országban sokhelyütt, itt is egyre erősödő tendencia, hogy bevásárlóközpontokat, szabadidőparkokat, raktárházakat vagy parkolókat építenek a korábbi „hasznosítatlan” területekre. Mindez azt jelenti, hogy amennyiben a zöld területek felszámolása hasonló ütemben folytatódik, a jelen pillanatban meglévő változatos madárvilág hamarosan elveszhet, és csupán az ember közelségét jól tűrő fajok maradnak a Tóció völgyében.

VIII. UTÓSZÓ

Több célom is volt jelen dolgozat megírásával. Egyrészt megpróbáltam összegyűjteni a Tóció-völgy madárvilágára vonatkozó megfigyelési adatokat. E munkában nyújtott önzetlen segítőkészségükért ezen a helyen is köszönetet mondok Szabó Anikónak, Fintha Istvánnak és Dr. Kovács Gábornak - mindnyájan a Hortobágyi Nemzeti Park munkatársai - akik támogatása nélkül e faunisztikai összesítés jóval szegényebb lett volna. Ugyancsak célom volt, hogy egy nem védett, antropogén hatásokkal terhelt, ugyanakkor élőhelyekben változatos terület természeti értékeire felhívjam a figyelmet. A közel négy év alatt végzett megfigyelések eredményei is bizonyítják: érdemes az emberi lakóhelyek közvetlen környékét is vizsgálni madártani szempontból. Még ilyen rövid időszak alatt összegyűlt adatok is - kiegészülve az 1960-as évekig visszamenő megfigyelésekkel - alkalmasak egy területen végbemenő ökológiai változások mérésére. Harmadik, de talán legfontosabb célom éppen a Tóció-völgy élővilágát veszélyeztető tényezők számbavétele volt, amelyről részletesebben az előző fejezetben szóltam. Megjegyzendő, hogy mint minden hasonló jellegű faunisztikai dolgozat, úgy ez sem zárható le teljesen. A madártani kutatásokat tehát a továbbiakban is folytatni kívánom a területen, az esetleges változásokról, új eredményekről pedig majd más helyen később fogok beszámolni.

SUMMARY

The Tóció is the main river of Debrecen, which has its source in many places, north-east from the Csege-hill, near the ruins of the Zelemér-church, in the region of Hajdúböszörmény. The river separates Alsó- and Felső-Józsa from each other in south, and the partly cleared sewage is flowing into it, than it separates two branches, and it is flowing through Szepes pusztas to the region of Mikepércs.

The Tóció is the separator of two types of soils. There can be sand soil of the Nyírség found in the left side of the river while there is loess in the right side.

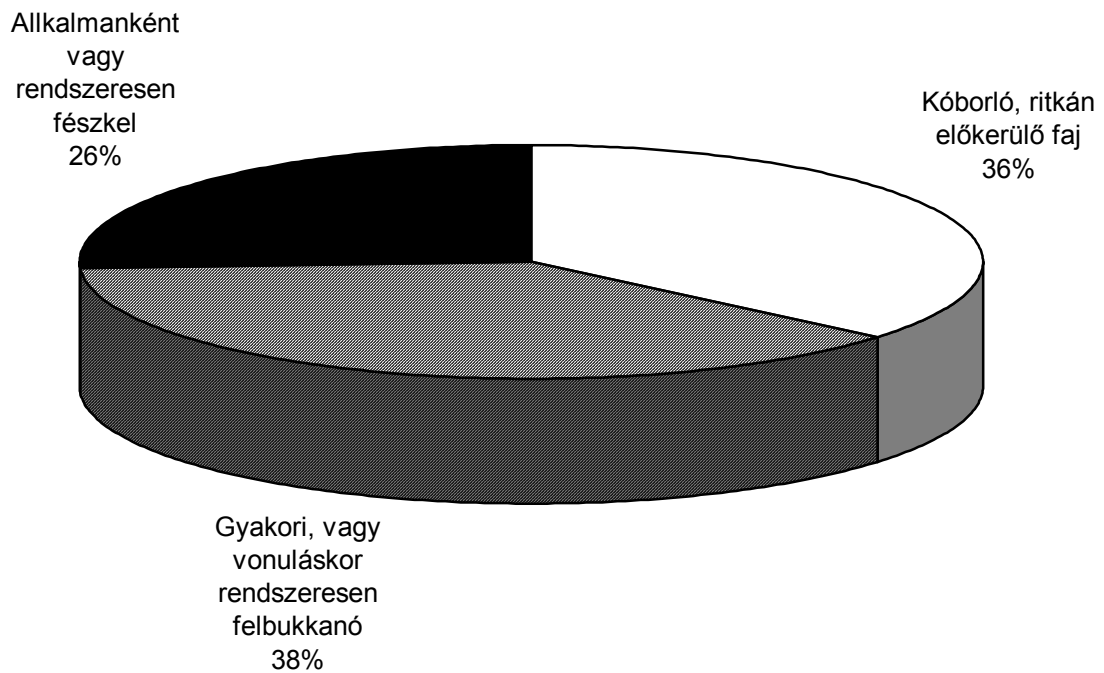
That river was abounding in water at one time. According to the legends, the people filled up the sources of the river with millstones and bacon, to prevent the destroying floodings of the river. There were two watermills on the on the Tóció river in the 18. century. According to Fintha István and Szabó Anikó, that many birds follows the river, during their migration. That route was important, when the river was bigger.

IRODALOMJEGYZÉK:

- BERÉNYI GÁBOR (1880) *Debrecen sz. kir. város belső legelőjének felosztási térképe (Debrecen Város Levéltára D.v.T. 840)*
- BOZSKO, SZVETLANA - JUHÁSZ LAJOS (1985) *Debrecen város madárvilága és annak változásai évszázadunkban. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1983-84., Debrecen 17-50 p.*
- ENDES MIHÁLY (1997) *A Tóció-patak völgyének gerinces faunája. A Tóció-völgy környezeti állapota és természeti értékei/szerk. Orosz Tamás, G. . - Debrecen, 1997. - 135-144. p.*
- FINTHA ISTVÁN - SZABÓ ANIKÓ (1993a) *Barázdabillegető (Motacilla alba) szokatlanul nagyszámú mozgalmá Debrecen város belterületén 1992 őszén In: Madártani Tájékoztató: 1993. 2. 20-22. p..*
- FINTHA I. - SZABÓ A. (1993b) *A sarlósfecske (Apus apus) Debrecenben In.: Madártani Tájékoztató: 1993. július-december 23-24. p.*
- FINTHA I. - SZABÓ A. (1993c) *Vetési varjak (Corvus frugilegus) városi mozgalmái Debrecenben In.: Madártani Tájékoztató: 1993. július-december 15-22. p.*
- FINTHA I. - SZABÓ A. (1994) *A vetési varjú (Corvus frugilegus) debreceni mozgalmái 1993-94 telén In.: Madártani Tájékoztató: 1994. július-december 13-17. p.*
- FINTHA I. - SZABÓ A. (1995) *Debrecen város madárvilága I. In.: Madártani Tájékoztató: 1995. 2. 9-22. p.*
- FINTHA I. - SZABÓ A. (1995) *Kormosfejű cinege Debrecenben In.: Madártani Tájékoztató: 1995. 1. 16. p.*
- FINTHA I. - SZABÓ A. *Debrecen város madárvilága II. Kézirat*
- FINTHA ISTVÁN (1994) *A dolmányos varjú (Corvus cornix) életformájának átalakulása az utóbbi évtizedben In.: Madártani Tájékoztató: 1994. július-december 36-38. p.*
- HARASZTHY L. (1998) *Magyarország madarai. - Mezőgazda: Bp., 1998. - 438 p.*
- HARRIS, A. - SHIRIHAI, H. - CHRISTIE, D. (1996) *Birder's Guide to European and Middle Eastern Birds. - Macmillan: London 248 p.*
- HEINZEL, F.-FITTER, R.-PARSLOW, J. (1995) *Birds of Britain & Europe with North Africa & The Middle East. - Harper Collins: London, 1995 . - 384 p. (Collins Pocket Guide)*
- JUHÁSZ LAJOS - TÓTH LÁSZLÓ (1989-1990) *Vízirigó (Cinclus cinclus) Debrecenben. In.: Madártani Tájékoztató: 1989. 1-2. 89. p., ill. uo.: 1990. 3-4. 53. p.*
- KISS MIKLÓS, I. (1997) *A szennyvíztisztítás helyzete, technológiája Debrecenben In: A Tóció-völgy környezeti állapota és természeti értékei/szerk. Orosz Tamás, G. Debrecen, 1997. - 173-201. p.*
- KOVÁCS JÁNOS (1882) *Állattani ösmertetés. In.: Debrecen szabad királyi város egyetemes leírása / szerk. Zelizy Dániel. - Debrecen, 1882 Városi ny. 171-178 p.*
- MAGYAR G., HADARICS T. et al. (1998) *Nomenclator avium Hungariae = Magyarország madarainak névjegyzéke. - Madártani Intézet-MME, WinterFair, Bp.-Szeged . - 202 p.*
- NAGY JENŐ (1931) *Debrecen növény- és állatvilága. In.: Debrecen sz. kir. város . - Bp.: Vármegyei Könyvkiadó, 1931. . - (Magyar városok fejlődése) . - 218-233. p.*
- PAPP LÁSZLÓ et al. (1997) *A Tóció-völgy védett természeti értékei In: A Tóció-völgy környezeti állapota és természeti értékei /szerk. Orosz Tamás, G. Debrecen, 1997. 145-156. p.*
- SÁMI LAJOS (1997) *Debrecen-Szigáti hulladékövezet In: A Tóció-völgy környezeti állapota és természeti értékei/szerk. Orosz Tamás, G. Debrecen, 1997. - 243-266. p.*
- SÁPI LAJOS (1972) *Debrecen település- és építéstörténete Debrecen, 1972*
- SZÜTS ISTVÁN (1871) *Szabad királyi Debrecen város történelme. A legrégebb kortól a mai időkig. 3 köt. - Debrecen, 1871. Telegdi Lajos bizománya 16, 1104 p.*

ZOLTAI LAJOS (1935) *Debrecen vizei. Folyók, folyások, völgyek... Debrecen, 1935. Nagy ny. 40 p., 2 térk. (A Debreceni Múzeumbarátok Köre kiadványai I. sz.)*
ZOLTAI L. (1938) *Debreceni halmok, hegyek, egyéb mesterséges kiemelkedések... Debrecen, 1938., Városi ny. 57 p.*

A Tóció-völgy madárvilágának besorolása:

Fiatalkólytöcs a Szikgáton

Kislile a laposon

A köntösgáti kiserdő télen

Víz alatt a lapos

